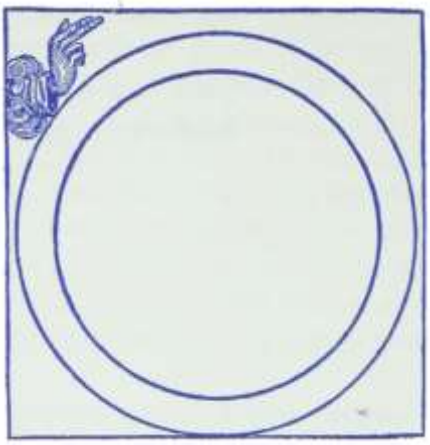
İşaretler ile Simgelerin
Oluşturulması ve Anlamlandırılması – 7
Altıncı Bölüm – İşaret, Simge, Amblem, Sinyal

[Kitapta, bu aşama, üçüncü bölüm olarak geçmekte, aşağıdaki görsel ile başlamaktadır.]

"Dünyanın Yaratılışı"
Ağaç oyma kuluçka makinesi – Nürnberg, 1493

Giriş

İnsanın yaşamının en önemli yönlerinden biri ve hayatta kalmak için temel bir koşul, her zaman kabile veya sosyal grup üyeleri arasındaki karşılıklı anlayışı sağlayan anlatım araçları olmuştur. İletişim gereksinmesi ve bunun sürekli olarak iyileştirilip geliştirilmesi, uygarlığın büyümesinde önemli bir faktör sayılabilir.

Zihinsel gelişim boyunca, bireyler ve aralarındaki anlayış, giderek sözlü iletişime yoğunlaşmıştır. Binlerce yıllık tarih boyunca, sözlü mesajlar yazılarla da görünür bir şekilde kullanılmıştır. Bunlar arasında, Roma alfabesinin gelişiminin, soyut ve rasyonelleştirilmiş bir anlatım yönteminin doruk noktası olduğu söylenebilir.

Alfabetik olmayan işaretler

Temsilî ve kodlanmış işaret örnekleri

Konuşmanın görünür hale getirilmesi yani okuma ve yazma, birkaç yüz yıl öncesine kadar, daha doğrusu Gutenberg'in metinlerin seri üretimini icat etmesine kadar, ayrıcalıklı din adamlarının elinde tutulmuştu. Matbaa icat edilmeden önce, okuma yazma bilmeyen halk sadece önemli bir sözlü geleneğe sahip olmakla kalmayıp, düşünce veya konuşulanları belirlemek ve iletmek için resim, simge, işaret ve sinyaller gibi bir tür "kabile el yazısı" oluşturan başka yöntemlere de sahipti. Bunlar, günlük yaşamda düşünce ve anlamaya hem yardımcı hem tanıklık ya da doğrulama yöntemi olarak kullanılıyordu. Resim ve işaretler ya açıkça anlaşılabilir ya da tam tersine gizemli ve kodlanmış bir anlam taşıyordu.

Son 200 yıl içinde toplumun tüm katmanlarına yayılan yazı ve entelektüel yaşama genel olarak rasyonel bir yaklaşımın gelişmesi, bu orijinal resim ve işaretlerin kullanımını ve anlaşılmasını neredeyse tümüyle ortadan kaldırmıştır.

Bilim için yeni işaretler

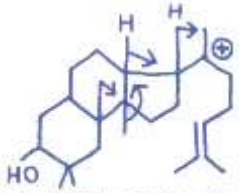
Her ulusun kendi dili ve çoğu dilin de kendi alfabesi vardır. Ulusal ve dilsel sınırların ötesinde, bilimin yararları doğrultusunda bir araya gelen ve genel olarak birbirlerini anlayabilen, giderek daha fazla insan olabilmektedir. Normal dilin konuşma işaretlerinin artık bilimsel iletişim için çok belirsiz ve oldukça yetersiz olduğu belidir. Bilimsel çalışmanın öngörülerini baştan sona sözlü işaretlerle ele almak olanaksızlaşmıştır.

Dil kullanılmadan kesin belirtmeler

Kesin değerleri, işlevleri, şemaları vb. tamamen açık ve net bir şekilde kaydetmek için, bu bütünüyle doğal gereksinmeden ötürü, yeni işaretler ortaya çıkmış olup, bunlar sürekli olarak geliştirilmektedir.

Matematiksel, kimyasal ya da fiziksel formüller hâlâ alfasayısal repertuara dayalı olabilir. Ancak bunlara kısmen geçmişin hazinesinden, kısmen de yeni icatlardan sayısız başka işaretler eklenmiştir.

Formüllerin iki boyutta serbestçe dağılımı

Bilimsel kavramların kaydedilmesi ile bütünüyle sözlü konuşmanın sabitlenmesi arasındaki farkın boyutu, matematiksel, kimyasal ve diğer formüllerin soldan sağa okunan metin kayıtlarının doğrusal temelinden ayrıldığı, anlatım için yazı yüzeyinin tüm yönlerinin serbestçe kullanıldığı gerçeği göz önüne alındığında kolayca anlaşılabilir.

Satranç oyununun, bilimsel kısaltılmış işaret diline benzer bir yaklaşımı vardır. Bir formülde olduğu gibi, satranç tahtasında da tüm değerler ve konumlar, yazılmadan, hayal gücüne dayanır. Tüm taşlar, tahtanın kontrol edilmiş ızgarasına yerleştirilir ve oyun, oyuncuların zihninde, belirlenmiş kurallara göre yürütülüp sonuca doğru ilerler.

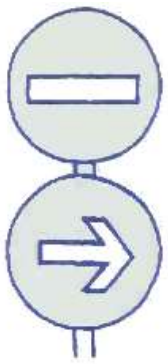
Sürekli büyüyen ve giderek daha ısrarcı hale gelen mal arzının ekonomik yasaları, artan talep alanını teşvik ederek, ortaya, yeni resimsel anlaşmalar ve işaret dilleri çıkarmıştır. Teknik terimlerle, "marka imajları" ve kurumsal kimlik programları da vardır. Halkla ilişkiler uzmanlarının görevi, yeni şirketlere ve yeni ürünlere yeni bir imaj kazandırmaktır; bu nedenle ticarî grafik alanında son yıllarda çok sayıda yeni marka ve şirket logosu tasarlanmıştır. Bu tür modern endüstriyel piktogramların çoğu, olabilecek en güçlü grafik efektleri ve kontrastları ilkesine dayanmaktadır. Bu işaretlerin görünümünde artık ne kadar sık benzerlikleri bulunduğunu görmek şaşırtıcıdır. Bu durum, çoğu durumda tasarımcılara verilen eğitimin tek taraflı yöneliminden kaynaklanabildiği gibi, yeni düşüncelerin türetilebileceği geçmiş işaret kültürlerinin zenginliğinin yitirilmesinden de ileri gelebilir.

Benzerlik tehlikesi

Yönlendirme levhaları

Hem kentsel hem kırsal kesimdeki cadde ve yollar hatta binaların içindeki geçitler bile artık o kadar yoğun bir şekilde inşa edilmiştir ki, belirli bir başlangıç noktasından istenen hedefe ulaşmak için doğal yön duygusu artık yeterli değildir. Yönlendirme levhaları ve yazılar olmadan herhangi bir yenilik neredeyse düşünülemez hale gelmiştir; sürekli olarak yeni yer ve rotaların ortaya çıktığından, yeni ulaşım araçları kullanıma girdiğinden, modernizasyon ve otomasyona sürekli gereksinme duyulmaktadır. Buna paralel olarak, kesin ve pratik bir mesajı aktaran yeni yönerge levhalarının icat edilmesi gereksinmesi de doğmaktadır.

Resimler aşırı mı?

Teknoloji, artık gerçekçi bilgileri neredeyse anında tüm dünyaya yaymayı olanaklı kılmıştır. Bu, sadece telefon ve radyo aracılığıyla sözlü olarak değil, aynı zamanda film ve televizyonda resimlerin iletilmesi yoluyla da yapılmaktadır.

Bu gelişmenin önemli bir yönü, alıcı kitlenin, tümüyle sözlü iletişim araçlarına göre televizyon biçimindeki görsel mesajları tercih etme eğiliminde olmasıdır. Bir resme bakmak, sözlü bir mesajı dinlemek ve anlamaktan daha az zahmetli olarak algılanmaktadır.

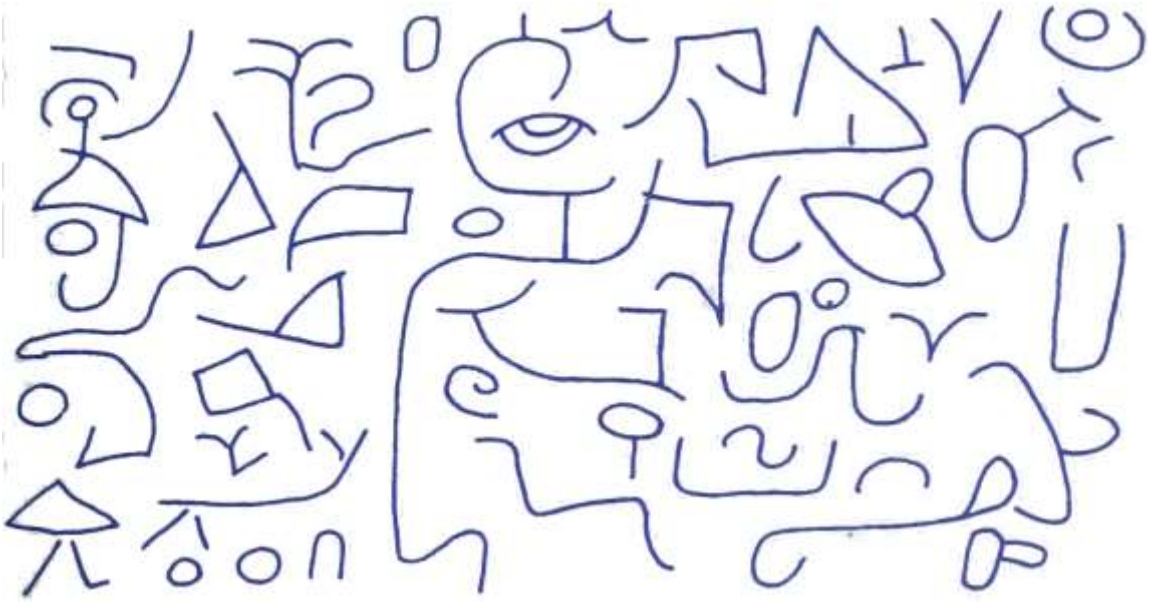
Resimlerin, -basılı biçiminde de olmak üzere- kitlesel bir şekilde yayılması, şimdiki kuşağın genel ruh hâlini büyük ölçüde değiştirme eğilimindedir. Yayınlanan resim, zaman içinde doğrusal bir şekilde ilerleyen ve anlaşılabilmesi için kesintisiz olarak izlenip dikkate alınması gereken konuşmanın aksine, bir bakışta, sürekli izlenmeden küresel olarak algılanmaktadır.

Dahası, resim, mesajı bir anda, bütün olarak ve özetlenmiş bir biçimde gösterir. İzleyiciler artık okuyucular veya dinleyiciler gibi kendi imgelerini yaratmak zorunda değildir. Görüntü, hayal gücünü devre dışı bırakan ve insanın "zihnindeki göz" yeteneğini büyük ölçüde yoksullaştıran, bitmiş bir üründür. Buna ek olarak, görsel iletişim, dünyada olan her şeyin herkes tarafından aynı anda görülebilmesi nedeniyle, bir tür gizemini ortadan kaldırma süreci olarak adlandırılabilecek bir etki yaratır. Bu "fotografik" bilgi bolluğu, belirli bir resimsel aşırılığa yol açar.

İnsanlığın televizyon ve basılı yayınlarda her gün karşılaştığı resim seli, kişinin merakını asla tatmin edemez ve insanın hayal gücü, bu çok sayıda sunumla güçlenmez; aksine şematikleştirilir veya organize edilir.

Öte yandan, okuyucu üzerinde sınırsız miktarda etkisi olan basılı metinler, alfabetik harflerin çekiciliğini bir ölçüde yitirmesi ve neredeyse sıradan bir işlevsel nesne haline gelmesi nedeniyle, belirli kısıtlamalarla karşı karşıyadır.

Resim, çizim ve işaretlerin, ayrıntılı bir gözlem, araştırma ve meditasyon süreciyle anlaşılabilir hale getirilmesi için yeni bir "stilizasyon" istemi, örneğin çağdaş sanatın tüm gelişiminde görülmektedir. Simgesel içeriğe sahip işaretlerin anlamına yönelik yeni uyanmış, canlı bir ilgi, günümüzde her alanda gözlemlenebilir.

Bir Paul Klee çizimi

Piktogramlara dönüş mü?

Gözün her kırpılışında insanın zihnine bir resim gelir. Düşüncelerimiz ve kavramlarımız, anılarımız ve rüyalarımız, tüm deneyimlerimiz resimlerle canlanır.

Burada fotografik reprodüksiyonlardan değil, zihinsel resimlerden söz ediyoruz. Bu resimler, net bir şekilde tanımlanmış nesnelerden değil, bir veya birçok kez görüp deneyimlediğimiz şeylerin arketiplerinden oluşur; izlenimlerin birikmesiyle, geride stilize çizimler niteliğinde bir şey kalır. Bu resimler, rüyalarda olduğu gibi keskin hatlara sahip değildir, çünkü bir şekilde şematik hale gelmiş, bir işaretin doğasına yaklaşan bir şey hâline gelmiştir.

Bu nedenle, işaretlerin ve simgelerin yenilenmesi gereksinmesinin açıkça ortaya çıkması, hiç de şaşırtıcı değildir.

Bu gereksinmeyi karşılamak için yapılan girişimler ve daha derin anlatım ile iletişim olanakları arayışı, duvarlarda yer alan "grafiti" tarzındaki (izin verilmeden yapılan) resimleri, kuşağımızın başarılı ressamlarının eserlerinde hatta gençlerin baskılı tişörtlerinde görebilmekteyiz.

Bu kitapta yer alan simge ve işaret koleksiyonu, bu tür piktogramların yitirilmiş dünyasını, okuyucunun hayal gücüne düzenli bir şekilde açma girişimini temsil etmektedir.

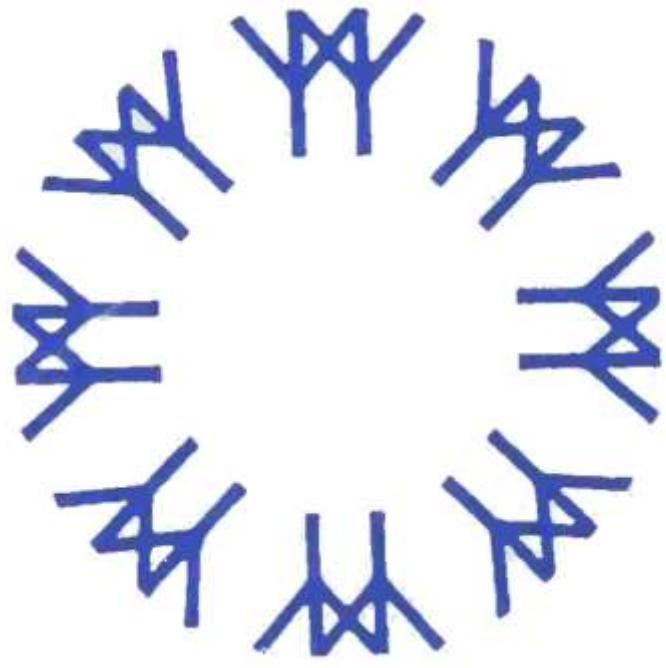
Ancak kitap, eksiksiz bir referans kılavuzu olmaktan çok, gözlem yapılmasını teşvik etmeyi ve belki yeni anlatım biçimlerinin kaynağı olmayı amaçlamaktadır.

Bununla birlikte, «düşüncenin kaydedilmesinin kökenine, atalarımızın resimsel yazılarına geri dönüyor muyuz» diye sormak yerinde olabilir. Modern simge gereksinmesinin, bizi bu çalışmanın başında dilin sabitlenmesinin öncüleri, insan kültürünün ilk belirtileri olarak söz edilen kaya resimlerine geri götüren bir döngüyü tamamladığı, ne kadar da garip bir şekilde açık görünüyor.

Ancak bu geri dönüşün, dilin yoksullaşması ve parçalanması olmadan gerçekleşemeyeceğini de gösterdik. Sonsuz derecede karmaşık bir dünyada resimsel işaretlerin kesin işlevi, dilin aşırı olacağı yerlerde organize sinyaller sağlamaktır.

Bu nedenle, az önceki soruyu şimdilik şu şekilde yanıtlayabiliriz:

Resimsel işaretler, insan iletişimi için giderek daha vazgeçilmez hâle gelmektedir ama bu durum her yerde değil, doğru yerlerde geçerlidir.

Montreal Dünya Sergisi'nin logosu, 1967
Dostluğun Ortaçağ işareti, bir topluluğu, bir daire (dünya) şeklinde temsil etmek için tekrarlanır.

1. Gösterimden Simgeye

1.1. Resim

Tüm basılı kitaplar gibi, bu kitap da iki boyutlu baskı sürecinin ilkesine dayanmaktadır. Renk ve yarı tonların kullanımı yani üç boyutlu etki yaratan tam renkli resimlerin yeniden üretimi, kasıtlı olarak hariç tutulmuştur. Bu kitap işaretler üzerine bir inceleme olduğu için, bu sınırlama, kitabın tüm şekilleri arasında bir anlatım bütünlüğü oluşturmaya bir katkı olarak görülmelidir. Böylece şekiller birbirleriyle daha yakın bir ilişki içinde olur ve daha etkili bir şekilde karşılaştırılabilir.

Genel olarak "resim" terimi ile kastedilen, insan gözünün gördüğü veya gördüğüne inanılan şeyin mümkün olduğunca gerçeğe yakın bir kaydıdır. Örneğin 19. yüzyıl resim sanatları, insan gözünün algılarını olabildiğince sadık bir şekilde yakalamaya çalışmıştır. Fotoğrafın icadıyla birlikte, doğalcı "görüntü kaydetme" sanatı orijinal anlamını ve değerini yitirmiştir; bu nedenle resim sanatında gerçekçi temsilden uzaklaşmanın fotoğraf tekniklerinin ortaya çıkmasına paralel olması bir rastlantı değildir. Bu tür "resimsel çoğaltma", artık insanlığı, -ister baskı ister televizyon şeklinde olsun- giderek artan miktarlarda resimsel materyalle etkilemeyi olanaklı kılmaktadır.

Daha önceki dönemlerde, resim, birçok yönden bir düşünme nesnesi anlamında, yoğunlaştırılmış bir ortam, kendi içinde kapalı bir mesaj olarak deneyimlenirdi. Günümüzde resim biçiminde bilgi ve hareketli olanlarının akımı, gerçek bir resimsel dile dönüşmüştür. Resimlerin izleyicisi veya "okuyucusu" için, eşlik eden sözel anlatım artık iletişimin anlamını kavramada ikincil bir rol oynamaktadır. Bu eğilimin daha önceki tipik bir örneği olarak eski sessiz filmi, sanatını konuşma olmadan, sadece hareketlerle aktarılışını gösterebiliriz.

Genç kuşak, konuşma balonlarındaki sözcükleri tam olarak incelemeden, çizgi romanları karıştırarak gerçek bir "resim okuma" pratiği geliştiriyor. Çizgi romanlar ve diğer türdeki resim dizileri, görsel iletişim dünyasında yeni bir zihniyet oluşturuyor.

Resimli bilgi alanında, çizim kalitesinin iki gruba ayrıldığı görülmektedir.

Bir yandan, günlük basında ya da film haberlerinde olduğu gibi, kısa ve yüzeysel bilgi türü vardır. Bu sektörde, çoğaltma kalitesi önemli bir rol oynamamakta ve resimler sadece "eskizler" olarak kabul edilmektedir; gazete kâğıdının kaba ekran noktası veya TV ekranının zayıf kontrastı, izleyicinin hayal gücüne bağlı olmaktadır. Öte yandan, örneğin reklamcılık alanında, tanıtılan ürünün renklerinin aslına sadık kalınarak yeniden üretilmesinin büyük önem taşıdığı gibi, gerçeğe her geçen gün biraz daha yaklaşan bir grafik "yeniden üretim kalitesi" istemi de bulunmaktadır.

İletişim tekniklerinde ilk etapta iki temel araç vardır: Sözlü dil ve resimsel dil. Her iki alanda da sözcük dağarcığının çeşitliliği giderek daha fazla ortaya çıkmakta ve basmakalıp anlatım veya boş sözler gibi dilbilgisi hataları giderek daha fazla fark edilmektedir. Konuşma alanında, sözcük dağarcığının bir tür "çok yönlülük" olmaya doğru genişledi görülüyor. Bu durumda, anlatım ve mecazların çeşitliliği ve çoklu anlamları, anlaşılabilmeleri için sürekli bir öğrenme sürecini gerektiriyor. Resim ise mikro ve mikroskobik alanlara doğru dallanıyor ve artık çıplak gözle görülemediği veya anlaşılamadığı için doğaya tamamen bağlı olduğu yargısına varılamıyor. Bu tür resimlerin incelenmesi, bizi doğal olarak diyagram veya şematik gösterim alanına götürüyor ve çizimden işarete geçiş bağlamında bu alanı daha yakından irdelemek önem kazanıyor.

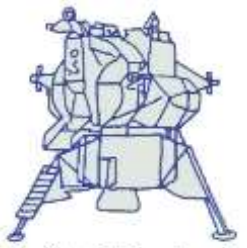
1.2. Diyagram

Bir diyagramın temel amacı, bir nesneyi veya olayı sözlü olarak tanımlamak ya da fotografik olarak temsil etmek yerine, onu parçalarına ayırarak analiz etmektir. Bu nedenle, bir yapı, mekanizma veya işlevin açıklanabilmesi için tam resim tarzında stilize edilir, kesilir ya da parçalara ayrılır. Nesnelerin temsil edilmesinin yanı sıra, diğer tür diyagramlar da teknik veya ekonomik gerçekleri açıklayan soyut kavramları listeleyen tabloların temsil edilmesi için de grafikler kullanabilir.

a) Şemalandırmanın aşamaları

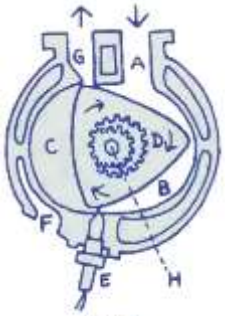
Buradaki örnekler, teknik olarak ikonizasyon dereceleri olarak bilinen şemalandırmanın dört ana aşamasını göstermektedir.

İlk örnek, hemen herkesin ay iniş aracı LEM olarak tanıyabileceği bir çizimden oluşmaktadır. Bu, aşırı basitleştirmenin bir örneğidir; sadece en temel dış biçimleri gösteren ve renkler, yarı tonlar, gölgeler ya da malzemeyle ilgili yapısal bilgiler yoluyla yüzeylerin işlenmesinden vazgeçen bir ana hat çizimidir. Bu anlamda, resim, gerçeklikten zaten önemli ölçüde uzaklaştığı ve yapılan eskiz büyük ölçüde kişinin nesneyle ilgili kendi belleğindeki görüntüye dayandığı için, şemalandırmanın ilk düzeyini temsil ettiği düşünülebilir.

Basitleştirilmiş gösterim

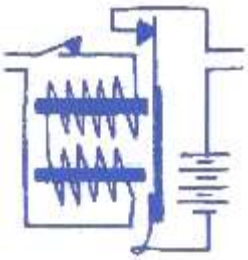
İkinci örnek, kişinin düşünme gücünü daha fazla zorlayan bir diyagramdır. Bu, bir motor kesitidir. Nesne asla resimde gösterildiği gibi görülmez; dolayısıyla resim gerçeklikten kopmuştur. Ancak kesit gösterimi, motorun çalışma ilkesinin açıklanması için kesinlikle gereklidir.

Kesit

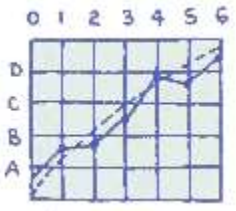
Üçüncü ve daha da soyut bir şemalaştırma biçimi, kablo şeması şeklinde gösterilmektedir. Nesnenin dış görünüşü artık tümüyle ortadan kalkmış ve ekipmanın yalnızca bir kısmı yani elektriksel bölümü açıklanmaktadır. Kablo şemasında, anlamı anlaşılamayan belirli işaretler bulunmaktadır.

Elektrik bağlantı şemasındaki çizimler bilimsel işaretler kategorisine ait olduğu, bu nedenle anlamlarının ancak teknisyenler tarafından öğrenilmesi gerektiği için, hemen anlaşılamaz.

Şemalaştırmanın ilerleyen aşamalarında, ikinci aşamaya ulaşılır ulaşılmaz sözlü açıklamanın vazgeçilmez hale geldiği fark edilir. Nesnenin doğrudan temsilinden uzaklaştıkça ve şemalandndırma güçlendikçe, açıklayıcı dile olan bağımlılık da artar.

Nitekim son örnekte bu gerçek daha da belirgin hale gelmektedir. Şekil, belirli değerleri ayıran temel bir ızgara içeren bir tabloyu göstermektedir.

Şekil, belirli değerleri ayıran temel bir ızgara içeren bir tabloyu göstermektedir. Bu çizgilerin iki boyutlu düzeni, değeri yatay ve dikey koordinatlarla gösterir ve verilen ilişkilerin tüm kesişme noktalarında görsel olarak sabitlenmesini sağlar. Tek tek noktalar arasındaki bağlantı çizgileri eğriyi oluşturur; bu da, durumlar ile eğilimleri kişinin anında ve doğal bir netlikle anlamasını sağlar. Sözcüklerle açıklanamayan şeylerin anlaşılmasını desteklemek için bir dizi başka grafik tarzı da vardır.

b) Bilgisayar şemalandırmaya yardımcı olur

Bilgisayar tarafından "hesaplanan" kuramsal nitelikli görüşler, üçüncü ve dördüncü boyutların temsil edilme gereksinmesi, teknisyene yeni şemalaştırma kaynaklarından yararlanma fırsatı verir.

Bilgisayar tarafından "hesaplanmış" olan kuramsal görünümler

Örneğin, bilgisayar kontrollü bir ekranda dijital kayıt, bunun temel avantajı, bir eylem sürecinin zamanlamasının hassas bir şekilde düzenlenmesine olanak sağlar. Bir otoyol inşaatının planlanması öyle çok belirleyici faktöre bağlıdır ki, katot ışın tüpü üzerinde danışma, vazgeçilmez bir yardımcı haline gelmiştir; geçilecek arazinin koordinat noktaları, tasarımsal yolun temel inşaat ilkelerinin özellikleriyle birlikte bilgisayar belleğinde saklanır. Önceden ayarlanmış bir çizgi, dürtü olarak bilgisayara girilir ve sonuç, arazinin önceden seçilen bölümündeki yolun perspektif görünümleri şeklinde ekranda görüntülenir.

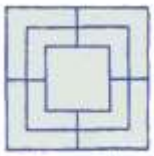
Bir resimden sonrakine ilerleme, insan beyninin öngöremeyeceği hatalı kararları saptayıp düzeltmeyi olanaklı kılar.

1.3. Zemin planı

Konumuz bakımından zemin planı, bir alanın görsel olarak bölünmesinin belirtilmesi veya bir zaman diliminin görsel düzenlemesi anlamındadır. Bu tür bölünme ve düzenlemeler, bir şeyin organize edildiği ya da gerçekleştiği şematik temellerdir. Örneğin, bir saat kadranı, ibrelerin hareketi ile zamanın ölçülebilir hale geldiği bir zemin planı olarak düşünülebilir. Aynı şey, oyun için bir zemin planı olan tahtalar için de geçerlidir; oyun, bu tahtaların her birinde, taşların kurallara göre hareket ettirmesiyle oynanır.

Zaman bölünmesi planı

Bir oyun planı

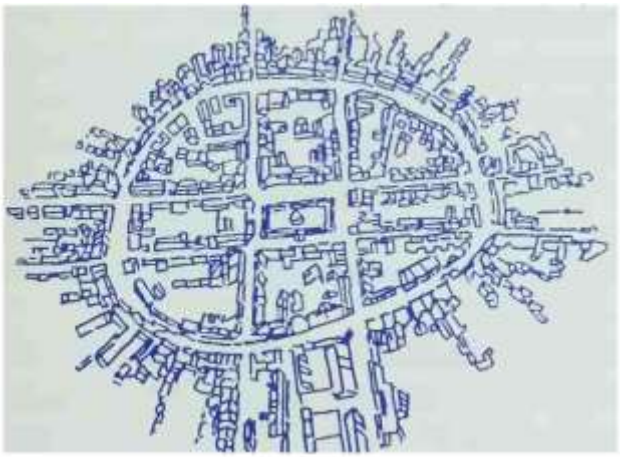
Koreograf da sahnede dansçıların hareketlerini belirlemek için bir zemin planı çizer ve genel olarak iki zemin planını üst üste bindirir; hareketleri bu plan üzerinde gösterir.

Bir sokak haritasında zemin planı olmasaydı, şehri ziyaret edenler evlerin labirentinde kaybolur hatta şehrin yerlileri bile ulaşım ağının planına sık sık başvurmak zorunda kalırdı. Oryantasyon planı, gerçekçi bir şekilde şematik ve grafiksel olarak temsil edilen, yolcular tarafından tercih edilen bir gösterimdir.

Günümüzde, hem uzay hem zaman açısından modern genişleme olgusu, neredeyse tüm alanlarda insanın anlama kapasitesini aşmıştır. Bu nedenle bireyler artık ulaşım ağları, iş sonuçları, bilimsel başarılar vb. gibi şematik görüntülere güvenmek zorunda kalmaktadır.

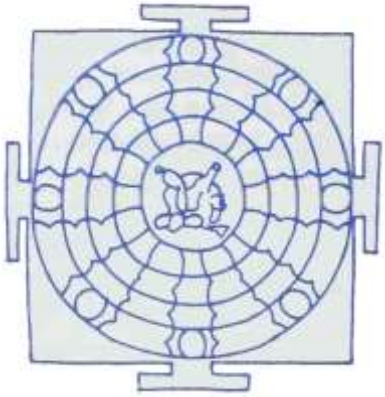
Anlaşılmaz olan tüm bu hareketlerin aksine, Pasifik Okyanusu'ndaki bir ada yerleşimini kuşbakışı olarak gördüğümüzde, sadeliği ile büyüleyen bir zemin planı ortaya çıkıyor. Sokaklar, merkezine güçlü bir vurgu yapan, haç ve daireden oluşan bir işaret gibi düzenlenmiş.

Şehir planı, tüm sakinlerin belleklerinde taşıdığı ve kendilerini özdeşleştirebilecekleri bir simge haline gelmiş durumda…

Bir ada kenti planının simgesel değeri vardır.

Çok çeşitli zemin planlarından son örnek olarak, Tantrik Budizm'den bir görüntü alıyoruz. Bu, inananların meditasyonla yaşamlarının gidişini izledikleri kontemplatif bir plan olarak görülmelidir. Yol, azalan eşmerkezli dairelerin çevresinden Nirvana olan merkeze doğru uzanır.

Bu örneklerle, bilimsel ya da gündelik diyagramlardan ve zemin planlarından önemli ölçüde uzaklaşarak, gözlemlerimizin büyük bir bölümünün konusu olacak simge alanına girmiş bulunuyoruz.

1.4. Alegori

Bu noktada alegoriyi ele almamızın tek nedeni, bunun simgeyle çok sık karıştırılmasıdır.

Alegori, tümüyle mecazî bir temsilden oluşur. Genellikle soyut bir kavramın kişileştirilmesidir. Olağanüstü bir eylem, istisna sayılacak bir durum ya da olağanüstü bir niteliği doğal bir şekilde betimlemeyi amaçlar.

Batı kültüründeki alegorik figürlerin çoğu, Yunan ve Roma mitolojisinden türetilmiştir. Bunlara genellikle Ortaçağ ya da Rönesans dönemine dayanan özellikler verilmiştir. Tarihsel figür ve simgelerle yüklü nesnenin birleşimi, aslında alegorik olan soyut bir anlatım oluşturur.

Böylece, örneğin kanatlı kadın figürü genellikle zafer ve barışın temsilcisi olarak anlaşılır. diğer yanda meyve dolu bir boynuz ise zenginlik ve bolluğun simgesidir.

Gözleri bağlı, bir elinde kılıç, diğer elinde terazi tutan bir kadın figürü adaletin simgesi, artık sadece görünür ve görünmez dünya arasındaki bir bağlantının değil, gerçek bir olgunun alegorik bir resmidir. Adalet figürü, mitoloji veya dinden gelen formların tipik bir temsilidir.

Saymakla bitmeyecek kadar çok sayıda başka örnekler de vardır. Bunların arasında Centaur (insan başlı at), Sirenler (Yunan mitolojisi kapsamında geçen, bir adada yaşayan deniz yaratıkları) ve Özgürlük Heykeli sayılabilir.

20. yüzyılda, alegorik imgeler oluşturmak için antik çağdan figürler kullanma eğilimi neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Günümüzde, yeni formlar ön plana çıkmaktadır. Her türden süper kahraman figürleri, robot kölelerle çevrili uzay fatihleri vb., olasıdır ki, geleceğin alegorik anlatımın yeni modellerini oluşturacaklardır.

[Burada yazar, alegoriyi olağandan biraz farklı bir anlamda değerlendirmiş. Oysa genel olarak alegori, bir şeyin başka bir tarzda söylenişi, bunun için de bir öykü anlatımıdır.]

1.5. Batıl inançların görüntüleri

Batıl inanç, "yanlış yönlendirilmiş saygı" olarak tanımlanabilir. Genel olarak, geleceğe ve kötülüğe karşı ilkel bir korkuya dayanır.

İnsanlık her zaman kendini kötü talihlerden korumaya çalışmıştır. Birçok batıl inanç eyleminin aslında mantıklı bir anlamı vardır. Bir merdivenin altından geçmek, düşen bir nesnenin çarpma riskini artırır. Tuzun değerli olduğu günlerde, tuzu dökmek gerçek bir talihsizlik anlamına gelebilir.

Tılsımlar, batıl inançların bir ürünüdür. Genellikle kişi tarafından giyilen ya da taşınan bu nesnelerin, talihsizliğe karşı bir garanti sağlayarak koruyucu bir etkisi olduğu düşünülür. Bu tür tılsımlar resim şeklinde de bilinir ve sadece birkaç tipik örnek vermek yeterli olacaktır.

13 sayısı dışında, çoğu iyi şans getirir: Yeni Yıl Günü'nde baca temizleyicileri, şanslı domuz, uğur böceği, para örümceği vb…

İyi şansın simgesel işaretine daha yakın olan, örneğin dört yapraklı yonca, biyolojik bir "spor" olarak çiftçiye toprağın kalitesinin iyi olduğuna dair önemli bir göstergeydi. Çünkü sadece belirli tür topraklarda bulunur. At nalı, akla yatkın bir temele dayanan başka bir bereket işaretidir, çünkü onun keşfi uzun süreli tarımın kanıtıdır. Aynı zamanda saygı duyulan bir nesnedir ve bazen uzak atalar tarafından kullanılmasıyla ilişkilendirilir.

2. Simge (Sembol)

2.1. Simgesel (sembolik) olan nedir?

Resimlere, heykellere, mimarîye ve her türlü süslemeye bakarken, taş devri keşiflerinden modern resimlere kadar her dönemden günlük kullanım nesnelerindeki süslemeler dâhil, sürekli olarak şu soruyla karşı karşıya kalırız: Bu ne anlama geliyor?

Bu şeyin içinde ne gizli? Resimler ve süslemeler, aslında, ender olarak kesin anlatımlar içerir ya da kolayca "okunabilir". Kişi, altta yatan anlamı çıkarır ve bir yorum arar.

Bir temsilin anlatma kapasitesi, genellikle tanımlanamayan bu özellik, "simgesel içerik" terimi ile belirtilir. Resimlerdeki bu simgesel öğe, tanınabilir gerçeklik ile mistik, görünmez din, felsefe ve büyü gibi kavramlarla bağlantılıdır. Bilinçli olarak anlaşılabilir olandan bilinçdışı alana uzanır. Bu açıdan, sanatçı ya da zanaatkârın gerçekte görünür ve görünmez iki dünya arasında bir aracı olduğu söylenebilir.

Bir Mısır tabutu üzerindeki resim

Eskiden zanaatkârlık için, kendi başına "mucizevî" bir şey deniyordu. Eser, estetik yetkinliği sayesinde içeriğini ne kadar eksiksiz bir şekilde belirtirse, simgesel değeri de o kadar artar ve o kadar çok saygı görürdü.

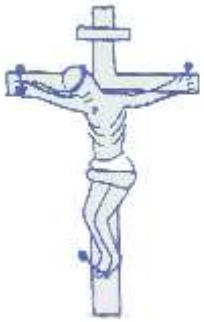
Bu etkinin tipik bir örneği, belirli bir stilizasyonla güzelliği büyük ölçüde artırılan ikonlardır. İkonlar, nesnenin simgesel içeriğinin ortaya çıkarılması ve kişinin aydınlatılmasıyla ilgilidir.

Bir 12. yüzyıl Yugoslav ikonu

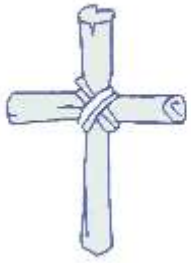
2.2. Simge resminden simge işaretine

Simgesel resmin yetkin güzelliğe yükseltilmesinin aksine, resimsel olanın nesnenin temel bir biçimde temsil edilmesi yoluyla işaret benzeri bir hâle indirgendiği, bir sadeleştirme eğilimi de görülmektedir.

Bunun bir örneği, çarmıha gerilmiş İsa'nın simgesel resmidir. Bu resim, Batı dünyasında hiç kimse tarafından anekdotik bir gösterim olarak alınmaz, yalnızca mutlak bir tapınım nesnesi yani Hıristiyan inancının bir simgesi olarak kabul edilebilir.

Bu resimsel saltıklığın aksine, bir dağ kulübesinde ya da bir göçebe çadırında, aynı haçı temsil etmek için birbirine bağlanmış iki parça tahta bulabiliriz ve bu, herhangi bir figüratif temsil hatta estetik değer olmasa bile, inananlar için aynı simgesel içeriği taşır. Resim basit bir işarete indirgenmiş olsa da simgesel içeriği kesinlikle aynı kalır.

Resimden işarete indirgeme, yazı gelişiminin farklı bir sürecidir. Yazı gelişimi, -daha önce görmüş olduğumuz gibi- yazanın el hareketlerinin indirgenmesinin bir sonucuydu. Simge tarzındaki işaret, inananların özgün, gerçek görüntünün bir versiyonuna sahip olma gereksinmesinden doğar. Böylece onun yayılımına katılabilirler; tıpkı tılsım takan batıl inançlı kişilerin kendilerine bir tür yüksek güç aktarmak isteyişleri gibi…

Bu nedenle, simgesel değerin aşamaları, dışsal biçimin herhangi bir kusuruna bağlı değildir. Ancak kişilerin, inançlarını, imanlarını meditasyon nesnesine yani bir simgeye bağlamaya hazır olmalarına dayanır.

2.3. "Simge" sözcüğünün belirsiz kullanımı

"Simge" terimi, günümüzde sık sık yanlış kullanılmaktadır. Örneğin alfabe ve rakamlardan farklı olan, yeni icat edilmiş işaretleri tanımlamak için… Kuşkusuz, gelecekte bu uygulamayı değiştirmek zor olabilir. Bir bilim adamı, yeni keşfedilen bir formül için her zaman yeni bir işaret birimi kullanmak isteyecektir. Bu, temelde tümüyle bilimsel işaretler kategorisine ait olan ve hiçbir şekilde "simge" teriminin kullanımını haklı çıkarmayan, sözde yeni bir simge bulmak ya da icat etmek anlamına gelir.

Öte yandan, çevremizdeki alfabetik olmayan grafiksel belirleme sınıfındaki herhangi bir şeklin simgesel anlatım içeriği hakkında kesin bir sonuca varmak zordur. Bu zorluğun önemli bir örneği, çapraz kemik işaretidir. Savaşçının bayrağında ya da korsan gemisinin yelkeninde, bir tür kardeşliğin arması olarak görünür. İlaç şişesinde yer aldığında "zehirli" anlamına gelir; motosikletçinin deri ceketinde cesaret ya da risk almayı kabul etmenin simgesi hâline gelir.

Amblem Sinyal Simge

3. Figüratif Simgelerin Grafiksel Zenginliği

Bu bölümdeki tablolarda yer alan işaretlerin seçimi ve düzenlenmesi, coğrafî, tarihî, felsefî veya metafiziksel bir yorum sistemine göre yapılmamıştır. Seçim ve yan yana dizilimin temeli, daha önceki çalışmalarda bulunan tablolara benzer. Amaç, temel olarak, grafiksel anlatım açısından işaretlerin öğelerini kavramaya çalışmaktır. Asal ilgi alanımız, figüratif temsillerin, kullanılan malzemeyle bağlantılı olarak uygulanan manuel tekniklerle nasıl değiştirildiğini ya da basitleştirildiğini göstermektir. Aynı zamanda, farklı dönem ve kültürlerden benzer türdeki işaretlerin yan yana getirilmesinin, bir işaretin özgün amacını daha net bir şekilde ortaya çıkardığını, dolayısıyla okuyucu için daha anlaşılır hale getirdiğini düşünüyoruz.

Tablo serisi, somut resimsel işaretlerin, piktografik yazından ideografik ve alfabetik yazıya geçişe benzer bir şekilde, yavaş yavaş soyut işaretlere dönüştüğü mantıklı bir sıra izlemektedir. Bu düzenleme, belirli bir tarihsel gelişim sırasını takip ediyor olabilir, çünkü en eski çağlardan beri insanlığın artan zihinsel etkinliğiyle birlikte soyutlamaya doğru artan bir eğilim olduğu görülmektedir. Ayrıca, indirgenmiş bir forma sahip olan bir simgenin sıradan bir resimden daha akılda kalıcı olduğu, figüratif olmayan bir işaretin içindeki şifrelenmiş sırrın, meditasyonu daha fazla teşvik ederek okültizmle daha yakın bir ilişki kurduğu da dikkate alınmalıdır.

Siren: 15. yüzyıldan kalma bir simgesel resim çizimi

Bir işaret olmaktan ne kadar da uzaklaşmış!

Simgesel gelenekte önemli bir yere sahip olmasına karşın, tümüyle figüratif yani doğaya az çok sadık kalan türden resimleri kasıtlı olarak dışarıda bıraktık. Bu bağlamda, özel bir yaklaşım uygulamamız gerekiyor.

3.1. Resimler nasıl simgesel işaretler haline gelir?

a) Stilizasyon süreci

Bir görüntünün görünür formülasyonunu incelememizin başlangıç noktası, fiziksel alt tabaka yani resmi, işareti ya da süslemeyi taşıyan nesnedir. Belirtilen veya tasarlanan nesne, simgesel çizimin yorumlanması için de büyük önem taşır. Gıda kabı, sunak, giysi ya da mezar gibi farklı nesneler üzerinde gösterilen aynı işaret, tek tip bir kavramı yansıtamaz.

İnsanlığın gelişiminin en erken aşamalarından bu yana, insanlar ve kullandıkları nesneler arasında bir ilişki olmuştur. Mızrağı daha sert vurmak için uzatan sopa ve eli sert bir silaha dönüştüren taştı. Silahlardan âletlere, giysilerden barınaklara kadar, bu tür nesnelerin sayısı arttı ve sürekli kullanımla vazgeçilmez arkadaşlar haline geldi.

Bir nesnenin kullanışlılık derecesine ilişkin tümüyle pratik bir değerlendirmenin ardından, nesnenin değerli bir mülk haline gelmesiyle daha duygusal bir değer ölçeği ortaya çıktı. Bu sevgi dolu duyguya, nesneyi ayırt edici bir işaretle imzalamaktan daha uygun ne olabilir? İşte bu benimseme süreci, uyanmakta olan estetik duyarlılık, kişinin süslemeye olan ilgisidir. Aynı zamanda, insanüstü güçlere ilişkin mitolojik inançlar simgesel çizimlere yol açmış ve bunlar silahların daha isabetli, âletlerin daha etkili olmasını sağlamıştır. Böylece, konutlar zarar görmekten, sahipleri ise hastalık ve ölümden korunmuştur.

Şu hâlde, başlangıçta nesne vardı, işaret yoktu! İşaret, nesnenin biçimi ve malzemesi tarafından belirlenmiştir. Bu uyum süreci günümüzde "stilizasyon" olarak bilinmektedir. Çizim, nesnenin malzemesine ve biçimine uyarlanarak anlatımın işaret niteliği güçlendirilir. İşaret oluşturmaya yönelik bu eğilim, görüntüyü simgesel anlatım alanına daha da yaklaştırır.

Süslenen nesneye formların uyarlanması:

1-3: Uzuvların, nesnelerin dairesel biçimlerine uyarlandığı güçlü figüratif temsiller: Kelt paraları.

4: Ortaçağda kahramanlık imajlarının sayısız stilizasyonları olan kalkan biçimine uyarlanışı.

5: İnsan figürü, iğ diskinin dairesel şekline sıkıştırılmıştır. Merkezdeki delik bile kompozisyona kalkan biçiminde katılmıştır. Bakır levha. Antik Mısır.

6: Japon aile arması. Kuş figürünün daireye tümüyle entegre edilmesi, ambleme doğaüstü bir hava katmaktadır. Nakış.

7: Doğal figürlerin süsleme amaçlı olarak yozlaştırılması. Esas olarak armalar alanında uygulanmıştır. Bu tipik örnek, üzerinde aslan figürünün aşırı derecede bozulduğu bir eyer örtüsüdür. Nakış. İngiltere.

8: Taş lahdin yan tarafına sığacak şekilde uyarlanmış ve güçlü bir şekilde stilize edilmiş formların ilginç bir örneğini gösteren porselen resim. Taş oymacılığı, İskandinavya.

[9: Açıklama verilmemiş.]

10: Bir tahta parçasına kazınmış ve şekliyle tamamen bütünleşmiş yılan, Dahonwy.

b) Malzeme ve araçlarla basitleştirme

İşaretlerin grafiksel etkisini doğru bir şekilde değerlendirmek, yapıyı belirleyen alt tabakayı ve kullanılan araçların özelliklerini bilmeksizin olanaksızdır. Yazıtlar taşa kazınabilir veya oyulabilir, tahta üzerinde yakılabilir veya kesilebilir, kumaşa dokunabilir veya işlenebilir. Bu şekilde, malzeme ve araç arasındaki ilişkiden birçok türde işaret üretiminin biçimsel "tipikleşmesi" gelişmiştir. Resimlerin altındaki açıklamalar, kullanılan tekniklere ilişkin olabildiğince bilgi vermektedir.

Tek bir anlatım alanını örneklemek için, Doğu halı dokumacılığının en tipik desen öğelerini içeren bir tablo hazırladık. Bu alanda artık tek tek figürlerin simgesel anlamları kesin olarak yorumlanabilir. Süslemelerin dayandığı resimlerin ve işaretlerin daha derin anlamları çok eskilere dayanır ve sürekli tekrarlanan kullanım ve gerçekleştirilebilen en güçlü süsleme etkisine yönelik çok belirgin eğilim nedeniyle büyük ölçüde unutulmuştur.

Halı dokuma ve düğümleme tekniklerinin en yaygın olarak Müslüman inancının hâkim olduğu topraklarda kullanıldığı da unutulmamalıdır. Bu inanç, süsleme amacıyla insan ve hayvan figürlerinin hatta stilize edilmemiş bitkilerin bile betimlenmesini yasaklamaktadır. Bu, söz konusu nesnelerin büyük ölçüde tanınmaz hâle gelmesinin bir başka nedenidir.

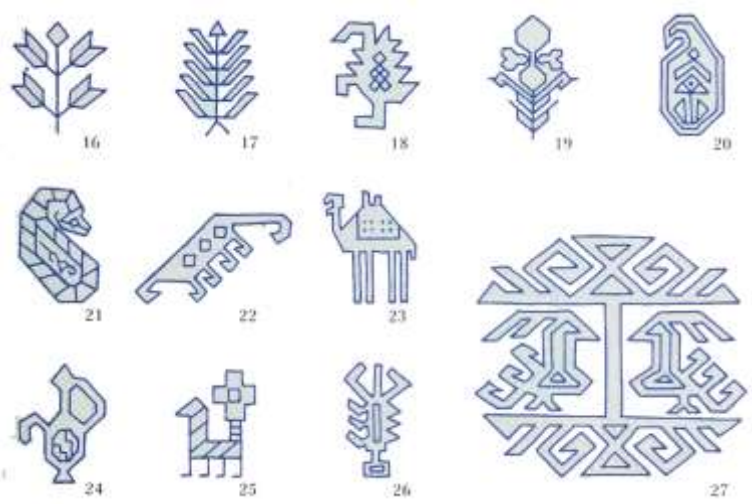
Oryantal halılardaki zengin süslemelerin, bunların kullanıldığı verimsiz bölgelerin iklim koşullarına da bağlı olduğu düşünülebilir. Çöldeki göçebeler, Mekke yönüne doğru seccade serdiklerinde, kendilerini hayalî bir sihirli bahçeyle çevreler. Buna karşılık, kuzey bölgelerinde yapılan halıların desenleri çok daha inceliklidir; çoğunlukla tekstilin düz yüzeyindeki geometrik desenlerle sınırlıdır ve dekoratif öğeler tanınabilir figürler olarak kalmıştır. (Hayvan ve bitki simgelerinin tablosuna da bakınız).

1-10: En yaygın kullanılan halı dokuma desenlerinden seçmeler. Bu işaretlerin çoğu merkezî olarak simetriktir. Sarkıtların çeşitliliği de ilgi çekici bir noktadır. 1 ve 2'de bir menderesin başlangıcı vardır. 4 ve 5'te ise kıvrımlar sarmal gibidir. 6'da uçların etkisi açıkça belirgindir. (olağandışı).

[3, 7 ve 8 için ayrıca açıklama yapılmamış.]

9: Çaprazlamalar sadece kuzey bölgelerde (Kafkaslarda) bulunur. Zigzag sınır "koşan köpek" diye adlandırılır. , 11-19. resimlerde çiçek ve bitki simgeleri tanınabilir: 14. resimde pamuk bitkisi çiçeği, 15. resimde karanfil gösterilmektedir.

17: Bir buğday başağı; 18: Bir meşe ağacı.

[16 ve 19 için ayrıca açıklama verilmemiş.]

20 ve 21: Kökeni uzmanlar arasında hâlâ tartışma konusu olan ünlü "Batık" işaretinin örnekleri: Badem, su damlası, incir vb… Bunlar, artık yorumlanamayan simgesel içeriğe sahip tipik süsleme öğeleridir.

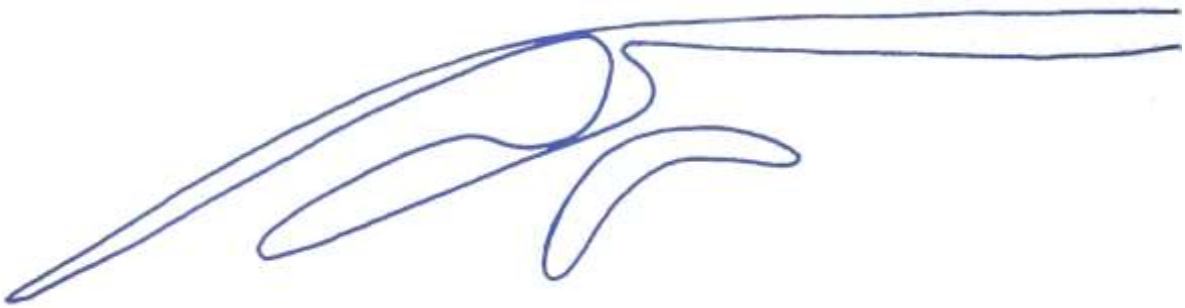
Tablonun geri kalan işaretleri figüratiftir ve bu nedenle kuzey bölgelerinden gelmektedir. 22: Ejderha; 23: Deve; 24: Sürahi; 25: Kuyruğunda haç olan köpek; 26: Yengeç.

27: İsveçli bir rahibin zengin dokuma deseni. Yaşam ağacını fantastik hayvan ve insan figürleriyle gösteren bir desen.

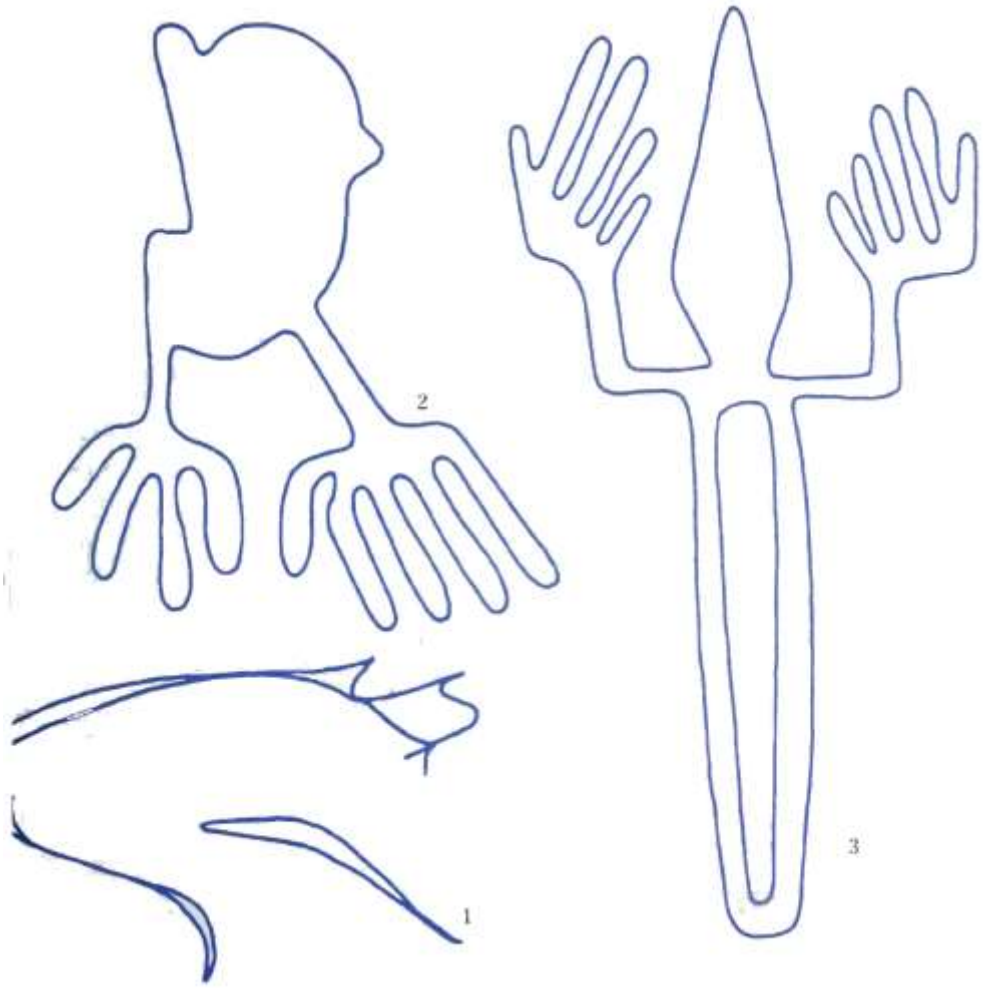
c) Devasa simgesel işaretler

Çoğu durumda sadece hava fotoğrafçılığıyla keşfedilen devasa simgesel işaretler, bugüne kadar açıklanamayan bir gizem olarak kalmıştır. Doğal zemine figüratif veya soyut devasa işaretler çizen insanların motivasyonları neydi acaba?

İngiltere'nin güneyindeki alanlar, Peru'nun pampaları ya da Şili'nin Atacama Çölü?.. Bu figürler o kadar devasa boyutlardadır ki, tüm formları yerden bakıldığında zorlukla algılanabilir. Bu tür işaretlerin üretimi, yaratıcı sanatın kendisi, belki de dinî bir tören sırasında gerçekleşmiştir.

Bu devasa boyutların tanrıların ve şeytanların gizemlerine karşı belirli bir tepki veya karşı tepkiyi yansıttığı da bir olasılıktır. Resimlerin devasa boyutları, doğaüstü boyutla karşılaşmak için bir araç sağlamak amacını taşımış olabilir.

1: Uffington'un beyaz atı. İngiltere (10 m uzunluğunda). Çimlerle kaplı bir tepeye oyulmuş. [Bu denilen yer, Oxfordshire ilinde bir köydür.]

2: "Nazca". (María Reich'a göre Peru platosuna oyulmuş olan 50 m uzunluğunda bir maymun figürü.)

3: "Nazca". Peru'nun plato düzlüğünde taşı üzerine oyulmuş devasa bir sürüngen.

[Nazca platosunda bu örneklere benzer daha birçok çizim var.]

3. 2. Fauna simgeleri

a) Çoğulluktan sadeliğe kuş figürleri

Kanatların niteliği

Yeryüzüne bağlı insanlık için, havada uçma yeteneğine sahip kuşlar her zaman dünyevî yeteneklerin ötesinde yeteneklere sahip yaratıklar olarak görülmüş olmalıdır. Kuşların, ilkel bakış açısına göre ölümlü yaşamın ötesinde bir şey olan "göksel" ile yeryüzüyle ilişkilendirilmesi, simgesel bir somutlaşma olarak nitelenebilecek bir şey sunar.

Bu nedenle, tüm uçan yaratıkların simgesel nitelikli ve mistik inançlar için çok güçlü bir çekim gücü olması, taş devri de dâhil olmak üzere tüm kültürlerde temsil edilmesi şaşırtıcı değildir. Özel bir ilgi konusu, uçma yeteneğinin kanat özelliği verilerek diğer yaratıklara da bahşedilmiş olmasıdır. Böylece, kanatlı yılan tüm gücü elinde tutan ejderha haline gelmiş ve kanatlı insan da göksel meleği temsil etmiştir.

Tüylerin uçma ile ilişkilendirilmesine bir istisna, hâlâ aynı derecede belirgin bir tüy sembolüne sahip olan tavus kuşudur.

Tavus kuşunun tüyleri, mitolojide güneşin simgesi, yıldızların gök kubbesinin görüntüsü, Tanrı'nın gözü vb. olarak yorumlanır.

Bizans çizimi, M.S. 1100

Cennet ve dünya arasında simgesel formlar:

1: Stilize edilmiş ancak gerçekçi kuş figürü; açıklanamayan özelliklere sahip. Hristiyanlık öncesi fresk resmi, Türkistan. 2: Şarlman'ın amblemi; pelerinin üzerine ipekle dokunmuş. Figürün simgelerinin anlamları: güneş, zambak, terazi, gözyaşları ve en önemlisi halka. 3: Kuyruğunu kapatmış tavus kuşunun sıra dışı figürü. Mozaik, Ravello.

4: Gotik kartal, güçlü bir şekilde stilize edilmiş. Gömme taşları ile metal tutucu. Mücevherli süsleme, İspanya. 5: Eski Meksika seramik mühründe çift kuş. 6 ve 7: Uçan kuşlar; Yunanistan ve Çin'den kâğıt resim.

8: Paskalya Adası'na özgü, sadece köşelerden oluşan tipik kuş işareti. Ahşap oyma. 9: Rüya kuşu. "Uyku getiren." Kabuğa yakılmış, İskandinavya. 10: Tekstil boyama, Fildişi Sahili. 11, 14 ve 15: Arizona'daki Hopi Kızılderililerinin oldukça stilize edilmiş kuş işaretleri. 12 ve 13: Perusa ve İskandinavya'da boyama teknikleriyle oldukça stilize edilmiş kuş motifleri. 16: Dekoratif olarak birleştirilmiş ve en üst düzeyde soyutlaştırılmış dört kuş. Kuzey Amerika Kızılderili sanatının deri üzerine işlenmiş örneği.

Gösterim tabloları için seçtiğimiz figürler, kullanılan malzemeler ve araçlarla gözle görülür şekilde ilişkili olan çeşitli formülasyonların bir kesitini göstermek amacıyla verilmiştir.

Şarlman'ın pelerini üzerindeki ince nakışların görkemli önden görünümü (kuşun hem ayakta hem uçarken aynı anda gösterilmesi için yaygın olarak kullanılan bir yöntem), en ince iğne işçiliğiyle her ayrıntıyı içeren resimsel yetkinliği yansıtmaya çalışmaktadır. Bu işaret, kuşun gerçekçi bir temsili olmaktan çok, simgesel motiflerle zengin bir şekilde süslenmiş bir "süper kuş" olmayı amaçlamaktadır.

Bunun tam tersi olarak, sol alt köşede, geleneksel kır dokumacılığının kapsamı içindeki çapraz çizgilerle üretilmiş, son derece basitleştirilmiş kuş silüetleri bulunmaktadır.

Daha da basitleştirilmiş olanlar ise Kuzey Amerika yerlilerinin kuş motifleridir. Bu figürler, aslında, sadece teknik nedenlerle basitleştirilmemiştir; boyama, kazıma ve yakma teknikleri daha karmaşık bir çizim stiline olanak tanır ama içe dönük bir basitleştirme eğilimi nedeniyle böyle yapılmıştır. Bu eğilimi, oldukça dikkat çekici bir şekilde yansıtırlar; belki de görüntüyü mutlak bir işarete indirgeme niyetiyle… Bu tasarımlar, herhangi bir sözel anlatım olmaksızın, resmi bilinçli olarak bir simgeye dönüştüren tinsel bir etkinliğe tanıklık etmektedir.

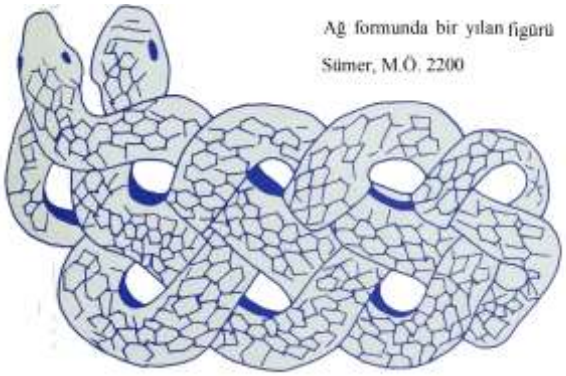
b) Yaşam ve ölüm: Yılan simgesi

Yılan, çizilmesi en kolay yaşam formudur. Tek başına bir eğri çizgi, belki de baş kısmı için ucunda bir kalınlaşma, bu canlıyı temsil etmek için yeterlidir. Bu "beden eksikliği", son derece basitleştirilmiş formunun her zaman tüm grafik temsillerin en gizemli olanlarından biri olarak görünmesine neden olan çekiciliklerinden biri olsa gerek...

Elbette, yılan biçimindeki simgenin öne çıkmasının, sadece çizim kolaylığından daha derin birçok nedeni vardır. Yılan figürü, tartışmasız bir şekilde insanın bilinçaltındaki simgesel bir arketip olarak görülebilir. En önemli çağrışım, büyük olasılıkla ölümcül ısırığından duyulan korkudur; toprağın, çimlerin, yaprakların ve kaya yığınlarının arasında gizlenmiş, ölüme neden olabilecek bir varlıktan duyulan korku…

İnsanlığı bu ilkel korkuyla yüzleştiren yılan, birçok farklı kültürde yaşam ve ölüm konularının simgeleştirilmesinde öncü bir yer edinmiştir.

Yılanın fallusla daha mecazî bir şekilde ilişkilendirilmesi, yeraltından çıkan kök benzeri, yarı gizli yaşam kaynağı fikriyle birleştiğinde, bu yaratığı kesinlikle ikircikli bir ışıkta gösterir: Ölüm getirir ve yaşam üretir.

Ağ formunda bir yılan figürü
Sümer, M.Ö. 2200

Yılanın derisini değiştirme olgusu, insanlığın yeniden doğuş ve ölümsüzlükle ilgili derin içsel endişesiyle bağlantılı olarak, daha da ince bir anlam kazanmış olmalıdır.

Kendi kuyruğunu yutarak kendini yiyormuş gibi görünen, yani kendi ölümüyle kendini besleyen veya yok eden dairesel yılan biçimindeki figür, sonsuz bir döngünün belirgin bir simgesidir. Yeniden doğuş düşüncesi, sonsuzluğun sırrının temsil edilmesiyle birleşir.

Batı kültüründe yılan, sadece bir simge değil, aynı zamanda tıp biliminin amblemi olarak bir mesleğin işareti haline gelmiştir. Yunan Tıp Tanrısı'nın simgesi olarak Asklepios'un asasına dolanır ve daha sonra Merkür'ün kanatlı asasına çift olarak dolanmış biçimde karşımıza çıkar. Bu simgeler günümüzde hâlâ doktorları veya eczacıları betimlemek için kullanılmaktadır.

Hermes'in asasının kökenine ilişkin ilginç bir kuram, yılan şeklinin güneşin üzerine yerleştirilmiş ayın bulunduğu eski bir Yunan işaretinden türediği yönündedir. Bu, hilâl şeklindeki ay ile yılanın şekil benzerliğinin, düşünce ve yorumlamada çağrışımlara yol açtığına ilişkin bir varsayım içerir; çünkü ay da sürekli büyümesi ve küçülmesi nedeniyle bereket, hamilelik ve sonsuz yok oluş ile yeniden ortaya çıkışın simgesiydi.

Güneşin üzerinde ay yılan formuna yönelir

Yılan ve yumurta arasında da bir ilişki vardır. Yumurtayı çevreleyen yılanın bedenindeki spiral halkalar, tüm yaşamın egemenliğinde dünyanın kozmik kucaklamasını simgeler.

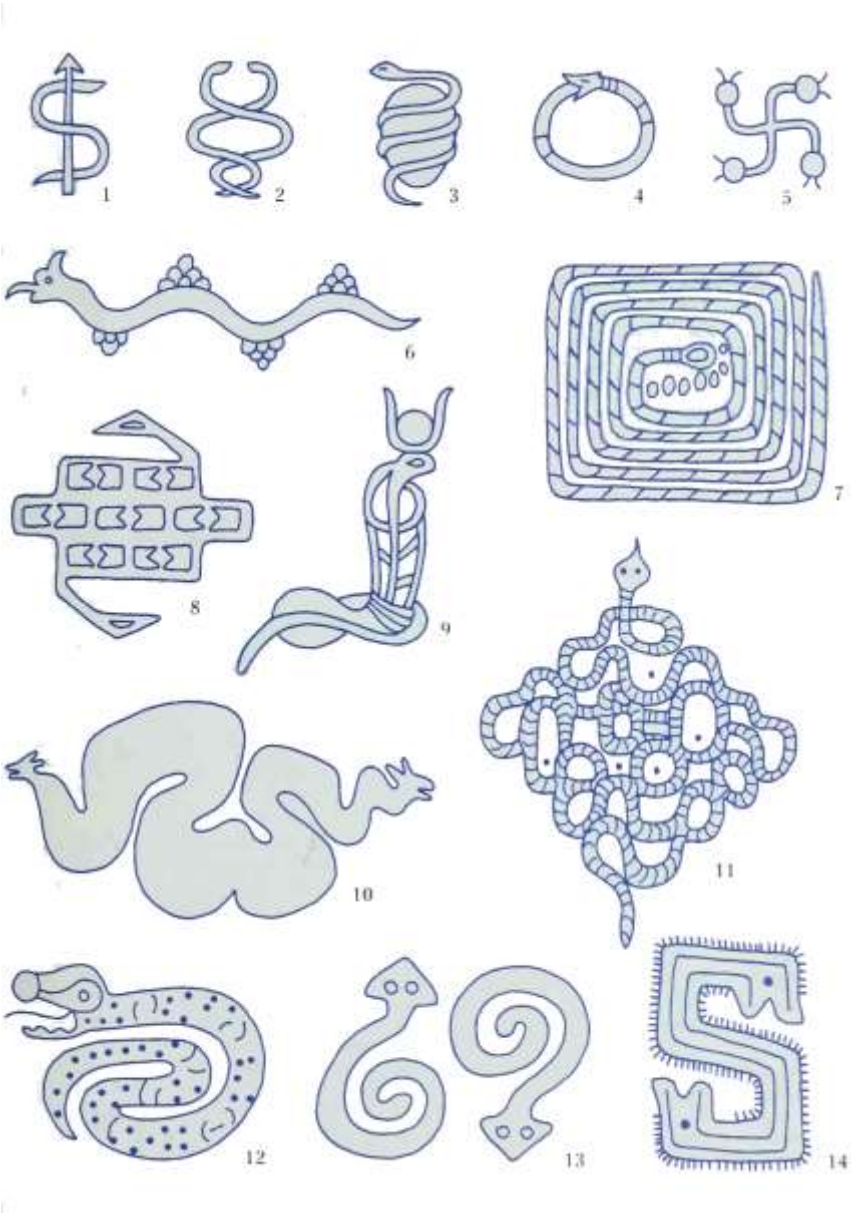
Hilâl ve yılanın bağlantılı formları vardır

Uzatılmış, şerit benzeri yılanın bedeninin şekli, ritmik desenler, çizgiler ve renklerle süslenmiş yüzeyi, süsleme için ideal bir tema sağlar. Daha sonraki bir bölümde de belirtileceği gibi, spiraller, halkalar, düğümler vb. güçlü simgesel soyutlamalardır. Yılanın doğrusal formdaki bedeni, sanatçının, figüratif olanı soyut olanla en yakından ilişkilendirmesine olanak tanır. Hem doğrusal hem alan süslemelerinde, yılan çizgisi önemli bir yer tutar.

Mezopotamya'dan düğümlenmiş yılanlar

Şerit gibi lineer yılan formu, başlı başına bir simgedir.

l: Asklepios'un asası. Kutsal yılanla sarılmış olan bu asa, Tıp Tanrısı'nın simgesiydi ve günümüzde de hekimlerin simgesi olarak kullanılmaya devam etmektedir. 2: Çift yılan, binlerce yıldır derin simgesel kavramların taşıyıcısı olarak kullanılmıştır. En yaygın şekli, iki yılanın birbirine dolandığı Merkür (Hermes) simgesidir. 3: Kozmik yumurtanın çevresine dolanan yılan, Yunan mitolojisinde tanrısal önsezinin simgesidir. 4: Güçlü simgesel içeriği olan bir başka yılan figürü ise, yaratığın kendi bedenini yiyip kuyruğunu ağzında tuttuğu "yılan halkası"dır. Eski Mısır mitolojisinde de bulunan bu figür, Doğu ve Batı kültürlerinde de görülür. Resimde, Dahomey'den kil ile yapılmış Afrika versiyonu görülüyor. 5: Uçlarında yılan başları bulunan bu gamalı haç işareti, bir Hint odasından alınmıştır ve tropikal güneşin yakıcı sıcaklığını temsil eden bir güneş işaretidir. 6: Bulut taşıyıcısı olarak yılan, Kuzey Amerika Kızılderili çizimi. 7: Patrik, yedi kutsal yumurtayı döllüyor. Avustralya'dan çizim. 8: Karpuz kabuğunda çift yılan motifi, Türkistan. 9: Mısır Tanrısı Tum, yılan şeklinde görünür. Tipik olarak belirgin şekilde insansı bir bedeni vardır. 10: Olağandışı kalın gövdeli ve kuyruksuz etkileyici çift yılan. Güney Afrika kaya resmi. l1: Zemine kum serpilerek yapılan yılan süslemesi; orta Hindistan. 12, 13, I4: Eski Mısır seramik mühürlerinde yılan şekilleri.

c) Diğer Fauna simgeleri: Bilinçaltının arketipleri

En eski zamanlardan beri insan ve hayvan arasında, insan ruhunda derin kökleri olan bir ilişki vardır. İnsanın bilinçaltında hayvanlar, içgüdüsel olan her şeyin temel arketipleri, her zaman, maddî, manevî hatta kozmik güçlerin ilkelerinin simgeleri olarak önemli yer tutmuştur.

Mısırda Tanrı Hathor

Bu gerçeği destekleyen pek çok örnek vardır. Birçok eski kültürün tanrıları, hayvan figürleriyle temsil edilir: Mısırlıların tüm tanrılarının hayvan başları vardı. Aynı şey, kartal başlı Asur Tanrısı Nisroch için de geçerlidir; Hinduların başlıca tanrılarından biri hâlâ fil Ganesha'dır. Azteklerin tanrısı yeşil tüylü yılan Quetzalcoatl idi. İbrani tanrısı El, boğa figürüyle somutlaştırılmıştı; bu figür daha sonra Eski Ahit'te altın buzağı olarak karşımıza çıkar.

Kutsal Hayalet

Bize daha yakın olanlar ise evanjelistlerin hayvan ssimgeleridir İsa, "Tanrı'nın Kuzusu" olarak adlandırılıyordu; Kutsal Ruh, aşağıya doğru uçan bir güvercin şeklinde görünür hâle getirilmişti.

Yuhanna = Kartal

Matta = Melek

Luka = Boğa

Markus = Aslan

İnsan özellikleri günümüzde bile hayvanlara yansıtılmaktadır ve bu, yaygın olarak kullanılan benzetmeler ile metaforlarda anlaktım bulmaktadır. Bu nedenle, birinin "tilki kadar kurnaz" veya "at kadar güçlü" olduğunu söyleriz; bir kişiyi "aptal bir eşek" ya da basitçe "yılan" olarak tanımlarız.

Kimi psikanalistler, hayvanların sıklıkla yer aldığı rüyaların yorumlanmasında, çatışmaların ve travmaların çözümünü bulduklarını iddia ederek, bu eğilimi isteyerek kullanırlar.

Fauna simgelerinin grafiksel temsil zenginliği o kadar büyüktür ki, ilgili tüm örnekleri göstermek için çok fazla yer gerekir.

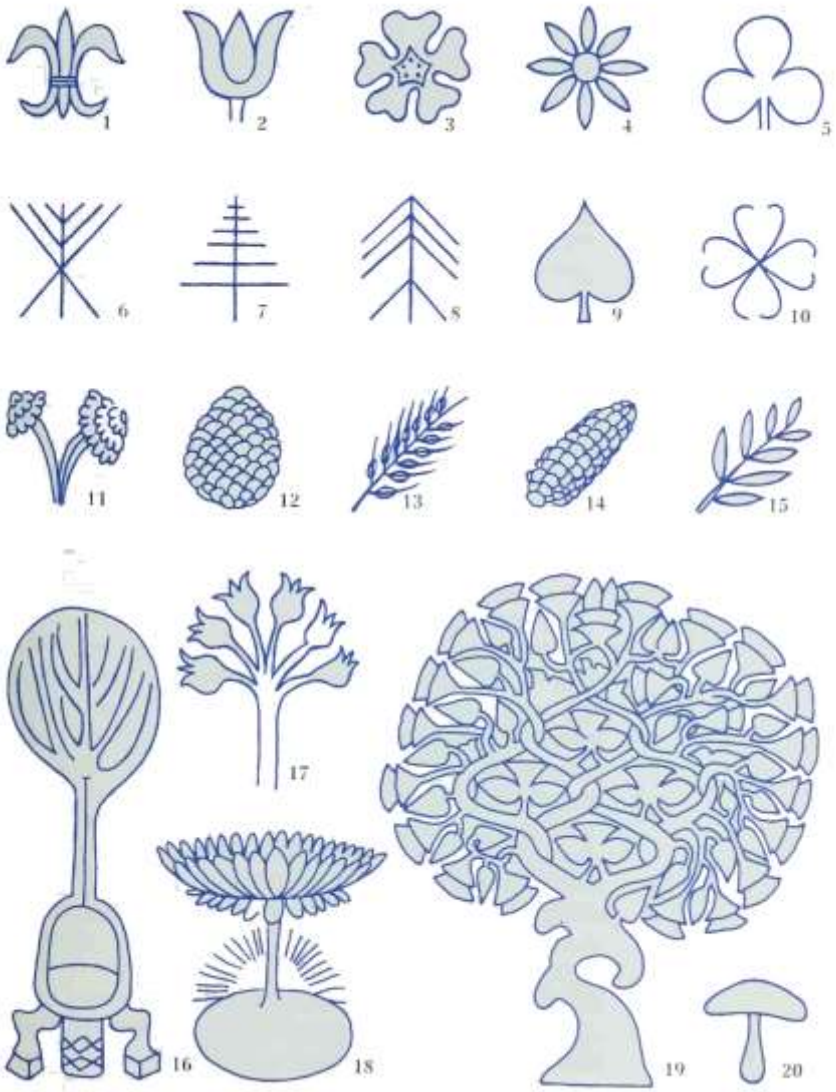
Bu alanda, bir kez daha, doğal resimden işarete doğru gelişimi ana ilgi alanımız olarak vurgulamak istiyoruz. Bu nedenle, seçilen örnekler, tanınabilir görüntünün sınırına yakındır. Resimden işarete doğru stilizasyon, bizim görüşümüze göre, bu örneklerin süs veya dekorasyon olarak değil, daha çok simgesel içeriğe sahip çizimler olarak tasarlandığının gösterir.

Fauna simgelerinin sınırsız olan zenginliğine ilişkin örnekler:

1: Balık işareti, Kurtarıcı için bir İbranî simgesiydi ve daha sonra, zulümler sırasında Roma'daki ilk Hıristiyanlar tarafından özel bir işaret olarak kullanılarak mezar odalarının duvarlarına kazındı. 2: Çift balık. Porselen üzerine yapılmış bir resimde bulunan Çin simgesi. 3: Ortak başlı üçlü balık. İspanya'da bir el yazması resimde açıkça görülen Üçlü Birlik simgeciliği. Aynı simge Hindistan'da kum serpme tekniğiyle üretilir. 4: Örümcek. Dünyanın birçok yerinde bulunan, genellikle örümcek ağıyla bağlantılı bir fauna simgesinin arketipi. 5: Salyangoz kabuğu. Spiral ile ilgili olmakla birlikte, barınma, koruma ve önlem kavramlarıyla da bağlantılıdır. Kuzey Avrupa'dan eski bir rustik simge. 6: Yunan nautilus veya midye işareti, denizin sırlarını simgeler. 7: Kurt-at, korkunç hayalet canavar, Kafkasya'da bir baltaya oyulmuş. 8: Mühür üzerinde çift timsah. Gana. 9: Köpek. Gana'da kazınmış figür. 10: Mürekkep balığı, sıkça kullanılan bir hayvan işareti. Denizin gizemini, derinliğini ve tehlikelerini simgeleyen, Girit'te bir gül üzerine boyanmış. 11: Çin arması üzerine işlenmiş ejderha. 12: Kertenkele veya timsah (iki tamamen farklı temel simge). Eski Meksika'dan bir mühür. 13: Yayın balığı. Nijerya'dan bir demir pençe. 14: Çift baltalı boğa başı. Güç, şan ve yargı için iki simgenin birleşimi. Girit'teki bir mezar. 15: At örümceği, 7 numarada olduğu gibi korkunç bir geçmiş. Kanarya Adaları. 16: Kurbağa şeklindeki Afrika taş ağırlığı. Amfibi ilkesinin yaygın bir simgesi. 17: Yuvarlak boynuzları ile uçan kuşları çevreleyen dağ keçisi. MÖ 3500'de Mezopotamya'dan bir seramik resmi.

Bitki yaşamı alanında güzellik duygusu:

1: Zambak simgesi, saflık ve masumiyeti temsil eden, ancak aynı zamanda üreme simgesi olarak da kabul edilen çift anlamlı bir simgedir. (Vulvadaki fallus) Kraliyet simgesi olarak armalarda büyük önem kazanmıştır; çapraz çizgilerin sayısı rütbeyi belirtir. 2: Lale, bereketin simgesidir. 3: Gül. Tüm gül motifleri, sevginin simgesel anlatımıdır. 4: Papatya, aynı zamanda bir aşk simgesidir. Batı halk sanatı. 5: Yonca yaprağı. Normal üç yapraklı yonca, dört yapraklı çeşidin aksine (No. 10) sağlıklı olmanın simgesidir. 6: Yaşam ağacı. 7: Mayıs ağacı ya da yaşam ağacı. Neşe simgesi. 8: Ölüm ağacı. Yemin etme işareti. 9: Ihlamur ağacı yaprağı, ölümü simgeler. Bu işaret aynı zamanda ters çevrilmiş bir kalbi temsil eder. 10: Açık dört yaprak, sol ile sağ el swastikaları üst üste bindirerek çizilir. Dört yapraklı yonca, çoğunlukla iyi şans işareti olarak kullanılan bir istisnadır; ancak tüm olağandışı görünümler gibi, tersi anlamıyla da yorumlanabilir. 11: Heliotrop veya "ayçiçeği", gün boyunca her zaman güneşe doğru döner. Yunanistan'da aşkta sadık olmanın simgesi olarak kullanılır. 12: Çam kozalağı, eski bir Semitik bereket simgesidir. 13: Buğday başağı, dünya çapında hasat simgesidir. Şükran, minnet duygusu ve umudu yansıtır. 14: Mısır koçanı, Kolomb öncesi Amerika'da büyük öneme sahip bir bereket simgesiydi. 15: Barış dalı, Nuh'un öyküsüyle ilişkilendirilen bir Batı simgesidir. 16: Buda'nın tahtı. Aynı zamanda cennetteki tahtın şekli. 17: Gılgamış Destanı'nda ölümsüzlük bitkisi. 18: Lotus çiçeği. Eski Mısırlılar tarafından sevilen, su üzerinde yüzen çiçeğin dallanmış bir biçimi. Burada, bir Hint tablosunda kozmik yumurtadan yükselen lotus çiçeği gösteriliyor. 19: Çin'in hayat ağacı, Her bir dalında bir çiçek açan, yin ve yang'ın düalizm ilkesine uygun bir ağaç. 20: Mantar, hem "gizemli mantar" hem de zehirli olduğu konusunda uyarıda bulunan, çift anlamlı bir başka simgedir.

3.3. Bitki simgeleri

İnsanlık, eskiden dünya yüzeyinin çoğunu kaplayan bitki âleminin zenginliği ile çevrilidir. Ormanlar insanlara barınak sağlamıştır. Bitkiler, meyveler ve kökler hâlâ beslenmemizin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle, tüm bitki türlerinin ve hayvanların simge hâline gelmesi hiç de şaşırtıcı değildir.

Kapanmış bir lotus çiçeğini temsil eden bir Mısır sütunu başlığı

Tüm uygarlıklar, yaşam, büyüme, bereket, üreme vb. gibi temel kavramları yansıtmak için bitki simgelerini kullanmıştır. Bitkilerin ilkel yaşamı ile fauna ve insanlığın daha yüksek yaşam formları arasında bir bağlantı sıklıkla gösterilir. Bunun bir örneği, tüm yaşamın somutlaşmış hâli olarak görülen kutsal lotus çiçeğidir. Bu çiçek, sanki boşluktan çıkmış gibi suyun derinliklerinden yükselir. Tüm yüksek, kozmik güçler de bu çiçekten doğar.

İnsanlığın en önemli simgelerinden biri ağaçtır. Kökleri gizemli toprağın derinliklerine uzanır; gövdesi genellikle ilkel konutların ana direği olarak kullanılırdı. (Bu nedenle genellikle dünyanın ekseni olarak düşünülürdü.) Dalları, kuşlar gibi, havanın, gökyüzünün, göksel âlemin, cennetin ortamın sallanır. Bu nedenle ağacın şekli, gökyüzü ile yeryüzü arasındaki bağlantının bir imgesidir ve yapısı belirgin bir simgesel içeriğe sahiptir. İnsanlığın, yakacak odun, inşaat malzemesi, âletler ve diğer ürünler için ağaca olan çok yönlü bağımlılığı, doğrudan "yaşam ağacı" kavramına yol açmıştır.

Ağacın ömrü, insanınkinden çok daha uzundur. Bu da ona atalara duyulan saygı gibi bir duygu uyandırır. Ayrıca bilgi ağacı efsanesi de vardır. Meşe ağacı, Kelt halkları için kutsaldı hatta bir tanrı olarak kabul ediliyordu.

Çiçekler ve yapraklar süsleme malzemesi olarak kullanılırdı. Güzellik duygusunun artmasıyla, edelweiss (asil beyaz) veya zarafet otu gibi isimler ile "zambak kadar saf" gibi tanımlayıcı anlatımlarda görüldüğü gibi, renklerinin görkemi ve formlarının zenginliği ile bitki dünyasına simgesel içerik verilmeye başlandı.

Dikenler ve tomurcuklar gibi bitki parçaları da belirgin bir simgesel anlama sahiptir. Palmiye dalı, hâlâ barışın simgesi olarak bilinir.

Bitkilerin temsil edilmesi konusuna, bunların birer simge olarak değil, daha çok tanımlayıcı işaret ya da amblem olarak ele alındığı, armalarla ilgili bölümde yer vereceğiz.

4. Simge Olarak İnsan Formu

a) İnsan bedeninin tam figürü

Simgesel bir anlatım oluşturmak amacıyla çıplak insan bedeninin sadece doğal bir temsili, tam anlamıyla bir çelişki olurdu. Çünkü tam insan figüründe simgesel bir içeriği gösteren hiçbir şey yoktur. Bu nedenle, insan bedeninin şekli tek başına hiçbir simgesel anlatımı aktaramaz.

Simgesel anlatım, ancak belirli bir nesne ya da yaratıkla bağlantılı olarak veya belirli bir kostüm giydirildiğinde, belirli bir özellikle donatıldığında ortaya çıkar.

İnsan formunun bu tür temsilleri bile simgesel özellikler, "işaretler" konusundaki araştırmamızla bağlantılı değildir. Aksine, bu çalışmada ilgilendiğimiz şey, insan formunun stilize edilmiş, genellikle çok değiştirilmiş bir taslak olarak dâhil edildiği işaretleri incelemektir.

Haç, çatal ve Mısır yaşam işaretinin formlarının kökeninin insan formunda olduğunu daha önce belirtmiştik.

Bedenin bir işarete dönüşmesinin çok canlı bir örneği, Rudolf Koch tarafından derlenip "Das Leben in der Familie" (Aile İçinde Yaşam) adlı kitapta yayımlanmış olan Ortaçağ işaretleri serisidir.

Su taşıyıcısı, bir Nijerya dokuma deseni

Verilen örnekler, büyük olasılıkla, sözsüz bir şekilde bir tür anlatım içeren taş masonlarının işaretleridir.

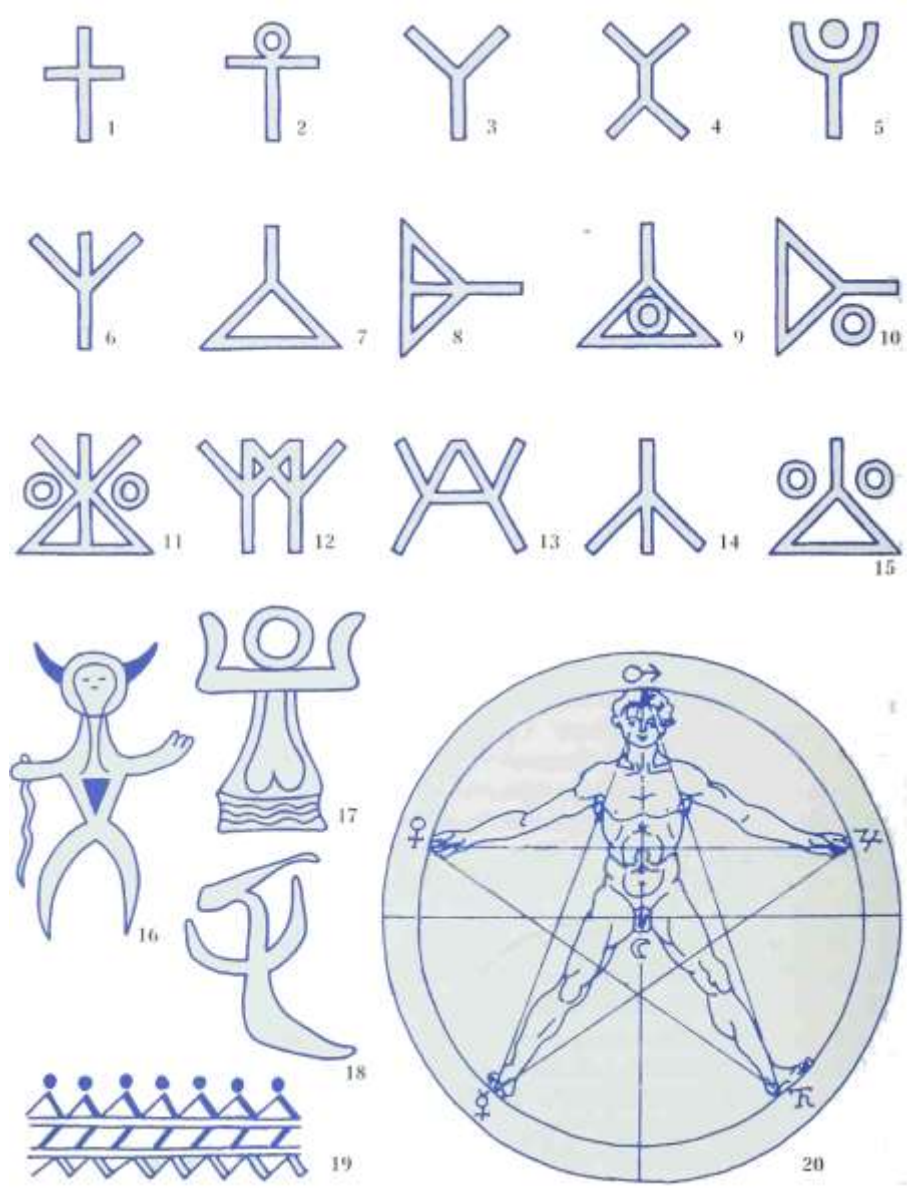
Mitoloji, sanat ve genel olarak tasarım tarihine bakıldığında, sanatçıların her zaman insan bedenini yaratıklar hiyerarşisinde en yetkin olanı olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Bu nedenle, insan bedeninin çizimleri, mitolojik, dinî ve felsefî dünya görüşleri ile kozmosun açıklamalarının oluşturulmasında standartlar için bir ölçüt olarak sürekli olarak kullanılmıştır.

Hindistan'da insan figürünün temsilleri, fiziksel güçler ve eylemler alanlarına bölünmüştür; Yunanistan'da insan biçimli tanrılar ve tanrıçalar, Batı kültüründe ise insan bedeninin figürüne dayanan büyülü, mistik veya felsefî dünya görüşleri için sözde bilimsel şemalar yapılmıştır.

Simgesel insan figürleri tablomuzda, bu tür bir çizim bulunmaktadır; kozmik bir dairenin içinde bir erkek figürü gösterilmektedir.

Bu temaya zıt olarak, ilginç bir şekilde, İslâm mitolojisinde figüratif bir resim bulunmamaktadır. Dolayısıyla Arapça yazı, Kuran'ın kutsal sözlerinin yazılı hâliyle sürekli olarak arabesk olarak bilinen süsleme türünün temelini oluşturan, zengin ve dekoratif bir çeşitlilikle gelişmiştir.

1 - 15: İnsan bedeninin dış görünüşüyle güçlü bir ilişki içinde olan soyut işaretler.

1: Hıristiyan haçı. 2: Mısır haçı (haç işaretleri tablosu). 3: Çatal işareti (Düalizm) 4: Çift çatal veya destek. Toplanma, sağlamlık veya hazır oluş işareti. 5: Işık taşıyıcısı. Tapınma işareti.

6-15: Aile içinde yaşam.

6: Erkek. 7: Kadın. 8: Sevişen erkek ile kadın. 9: Gebe kadın. 10: Doğum. 11: Aile. 12: İki arkadaş. 13: Çelişki. 14: Ölü adam. 15: İki çocuklu dul kadın.

16: Ay tanrıçası (Maya) 17: Tanrıça (Antik Pön) 18: Bir tanrı figürü (Antik Çin). 19: Kalyon kürekçileri. Bir çanak süslemesi. Afrika

20: İnsan bedeniyle bağlantılı mikrokozmik simgeleme.

b) İnsan bedeninin bazı kısımları

İnsanlık tarihindeki en eski resimlerin, kildeki ayak izleri ve duvarların üzerine sürülmüş el izleri olduğu varsayılabilir. Çizim hareketleri yapmadan resim üretme yeteneği, ilk insanları büyülemiş olabilir. Seramiklere el izi basma tekniği, bazı Afrika kabileleri arasında hâlâ kullanılmaktadır.

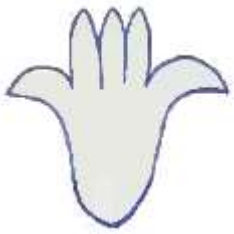
Buda'nın ayak izi, Budist mitolojide büyük öneme sahiptir ve şaşırtıcı derecede güzel simgesel işaretlerin üretilmesine yol açmıştır. İlahî, süper insan formunun hayal edilen ölçeğinde, yeryüzüne en yakın olan kısım ayak tabanlarıdır. Ayak simgeleri bu fikirden türemiştir, çünkü ayak izleri Tanrı'nın yeryüzünde kaldığı süre boyunca bıraktığı tek izdir.

Aynı mit, Hinduizm'de de yaşatılmıştır ve bu, kuzey Hindistan resimlerinde ayak izlerinin sıkça görülmesinin nedenidir. Tabanında bir dizi simgenin yer aldığı Hint Tanrısı Vişnu'nun ayak izinin bir resmini örnek olarak alabiliriz.

Hint Tanrısı Vişnu'nun ayak izi
Bir Nepal çizimi

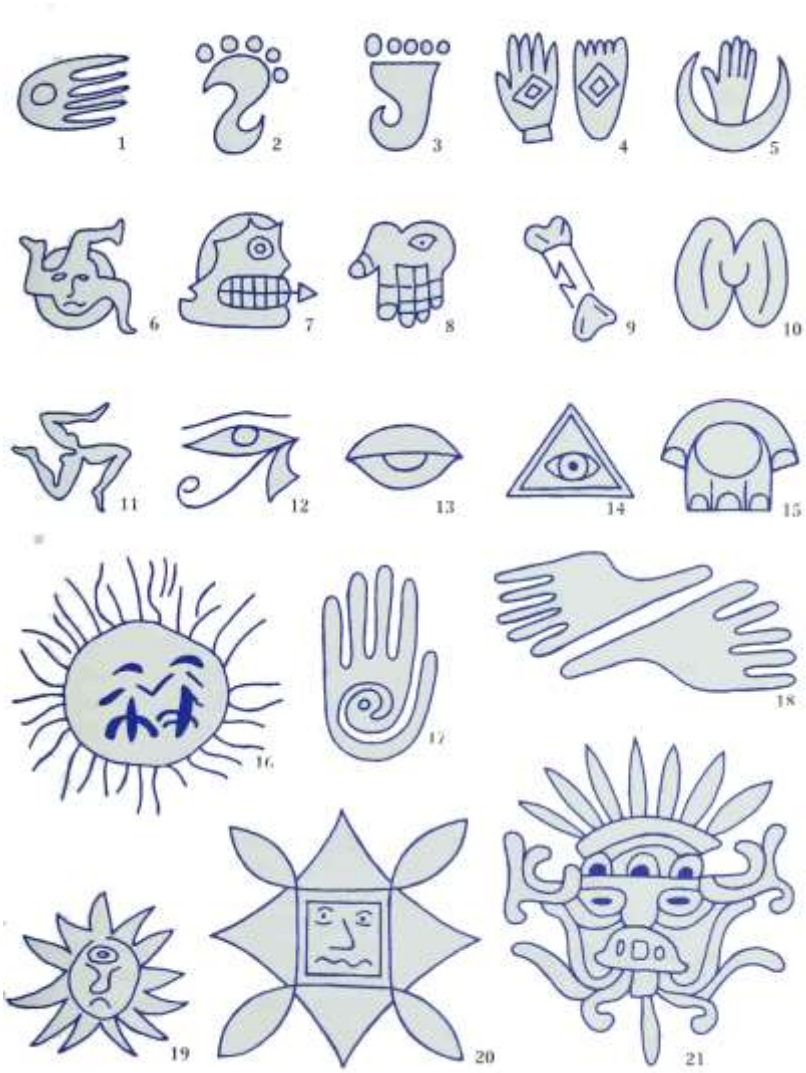
El, insan açısında en sık görünen beden parçası olarak kabul edilebilir. Temsili de buna paralel olarak sıkça görülür ve sadece yön gösterme ve uyarı amaçlı değildir.

Tipik bir el simgesel örneği, Muhammed'in kızı ve Mekke'de doğan Fatıma'nın elidir. Özelliği, her iki yanında birer başparmak olmasıdır. Bu el şeklinin birçok açıklaması olabilir. Simge, selamlaşırken üst üste konulan iki eli temsil ediyor olabilir; ancak çoğu durumda, tılsım olarak sürekli tekrarlanarak simetrik bir şekil almıştır. Çizilmiş, oyulmuş veya kazınmış olsun, zambak ve lale gibi benzer çiçek şekillerinin de bu işaretin gelişiminde rol oynamış olması mümkündür.

Hıristiyan inancında ise, çarmıha gerilen İsa'nın yaralı eli, büyük önem taşıyan bir simge haline gelmiştir.

İnsan bedeninin derin simgesel içeriği olan parçaları:

1: Taş Devri'nde kalma el izi. Anadolu'da bir kaya duvarında. 2 ve 3: Buda'nın ayak izleri. Hint çizimleri. 4: Tapınaklarda adak işaretleri. Hindistan. 5: Müslümanların kutsama işareti. Fatıma'nın elini ve hilâli birleştirir.

6: Triskelion veya üç ayaklı simgesi. Yüz ve çember birleşerek güçlü bir simge oluşturur. Anlamı belirsizdir. Yunan madenî parası üzerinde. 7, 8 ve 9: Kuzey Amerika Kızılderili resimlerinden bedenin temsilî parçaları. 10: Tantrik simge olarak vulva. Hint çizimi.

11: Triskelion veya üç ayaklı simge. Zafer ve ilerlemeyi simgeler. (Gamalı haç gibi.). Yunan seramik vazosu üzerine esim. 12: Utchat; kutsal göz. Taşa oyulmuş Mısır hiyeroglifi. 13: Buda'nın dev gözü. Stupa Tapınağı'nın ön duvarına boyanmış. Katmandu. Buda'nın gözünün tüm resimlerinde ilginç bir özellik, irisin üçte ikisinin kapalı olmasıdır. Bu, meditasyon anlatımını güçlendirir. 14: Tanrı'nın gözü. Hıristiyanlığın Üçlü Birlik simgesi. Birçok kilise duvarına boyanmıştır. 15: Tahtaya oyulmuş el simgesi. Kongo.

16: Güneşteki insan çifti. Kaya resmi. İspanya. 17 ve 18: Toprak simgeleri. Antik Meksika mühürleri.

19: Cyclops'un gözü. Pişmiş toprak. Babil. 20: Tanrı'nın yüzünün olduğu dünya, Etiopya çizimi. 21: Yağmur Tanrısı Tlaloc. Taş oyma; antik Meksika.

El ve ayak işaretleri, alınan iyiliklere teşekkür ediş ve adak olarak tüm kült merkezlerinde ve hac yerlerinde bulunur.

Kutsama için kaldırılmış el işareti, çoğu dinin ikonografisinde bulunur. Budist teolojisinde, Buda'nın elinin farklı pozisyonlarında bir dizi el işareti dili vardır.

Mudralar;
Buda'nın kutsal el işaretleri
1. Meditasyon
2. Nedenler
3. Doktrin
4. Koruma ve rica
5. Aydınlanma
6. Madde ve ruhun birleşmesi

Lütuf veren elin aksine, komplo ve kötülük içeren el işaretleri de vardır; boynuzlu figürü simgeleyen ve aynı zamanda nazardan korumak için kullanılan, iyi bilinen "şeytanın eli" gibi…

Hindistan'da sağ el iyi, sol el ise kötü el olarak kabul edilir.

İnsan yüzü, en çeşitli türlerdeki simgeleştirmelerde tüm kültürlerde önemli bir rol oynar. Çoğu durumda, gösterilen yüz özellikleri maskelere dönüştürülmüştür ve bu da yüze çoğunlukla korkutucu bir görünüm kazandırır. Yüzün bir simgeye indirgenmesi nispeten ender olmakla birlikte, yüzün bireysel özellikleri stilize edilmiş biçimde daha sık görülür; en sık kullanılan organ gözdür ve çoğunlukla Tanrı'nın gözünü temsil eder.

İlk kaya resimlerinden itibaren, cinsel organlar, yaşam, güç, bereket vb. için özgün simgeler olarak ortaya çıkmıştır. Hıristiyan dünyasında çıplaklığın baskı altına alınması, bu tür simgesel işaretlerin tamamen ortadan kalkmasına yol açarken, diğer dinlerde, örneğin Hinduizm'de, bunlar tanrılaştırma işaretlerine varan ölçüde yüceltilmiştir.

Burada, bedenin içeriğe sahip tüm farklı bölümlerini ele almak için yeterli alanımız yok. Ancak iç organların kullanımına ilişkin son bir yorum eklenebilir. Bu da biçimsel temsil ya da gözlemden çok hayal gücümüze dayanır.

Bunun en çarpıcı örneği yürek şeklidir. Bu şekil, en yaygın kullanılan simgesel işaretlerden biridir. Ancak bunun canlı organın gerçek görünümüyle hiçbir bağlantısı yoktur.

Bir başka özel tema ise, ruhun ölümsüzlüğüyle bağlantılı olarak ölümün temsilidir. Bu da iskelet ile bağlantılanır. Daha önceki temsillerde, yükselen ruh fiziksel bir organ olarak gösteriliyordu ve ölü bedeni birçok soyut simgeyle gösteriliyordu. Bazı Ortaçağ resimlerinde ruh, ölen bedenin son nefesiyle ağızdan dışarı fırlayarak insan figürünün tam biçimini bile alır.

5. Nesneler, Manzaralar, Doğal Öğeler

Günlük nesneler pek ender olarak bağımsız bir simgesel içerik taşır. Tabaklar, âletler, giysiler ve konutlar, mitolojik bir içerikle yüklenemeyecek kadar insanların günlük yaşamına yakındır. Ancak diğer nesneler veya yaratıklarla ilişkilendirildiklerinde, tüm görüntüye yeni bir simgesel anlam kazandırabilirler.

Bu şekilde, sıradan marangozluk âletleri İsa'nın Haçı ile birlikte gösterildiğinde şehitliğin simgeleri hâline gelerek olağanüstü bir anlam kazanır.

Tek başına anlamlı nesne simgeleri, doğum, evlilik ve ölüm gibi yaşamın önemli olaylarıyla bağlantılı nesneler tarafından sağlanır.

Silahları temsil eden işaretler de bir şekilde ölüm eylemiyle bağlantılı oldukları için bir bakıma simgeseldir. Okun temel simgesini tarih öncesi kaya resimlerinde bile bulabiliriz.

Balta, dünyanın hemen tüm kültürlerinde gök gürültüsü ve şimşek simgesi olarak bulunur; bir başka simgesel değeri de kutsal bir kurban âleti olmasıdır. Ahşap ve toprağa saplanmasıyla, çoğu bölgede yaşamı yok eden ve tersine doğuran gücün simgesi haline gelmiştir. Çift ağızlı balta, bu ikiliği daha da güçlü bir şekilde simgeler ve bir boğanın başına yerleştirildiğinde ilahî bir düzeye yükseltilir.

"Nesneler" sözcüğünün geniş anlamıyla, manzaraların, doğanın tüm yönlerinin ve öğelerinin temsilleri de buna eklenebilir.

Geniş ova ya da vadilerde yaşayan insanlar, çıplak ufuktan yükselen tepe veya dağı, kendi çevrelerinin merkezî noktası olarak görme eğiliminde olduklarından, onu kutsal bir yer statüsüne yükseltirler.

Stupa olarak bilinen kubbeli Budist tapınağının yapım ilkesi, temelde ovadaki yapay bir tepenin ilkesinden başka bir şey değildir, çünkü bu binanın iç mekânı yoktur.

Gizli bir kaynaktan fışkıran, hayat veren suyun aktığı vadi, "hoş geldin" yağmurunu fakat aynı zamanda gök gürültüsü ile fırtınaları da getiren bulutlar ve en azından ısı sağlayan ama aynı zamanda yıkıcı bir unsur olan ateş…

Tüm bu fenomenler, ilk başta insanlığın uyanışındaki zekâsını kader ve ilahî güçler olarak temsil eder.

Grafik kayıtları, doğa fenomenlerini ve diğer öğeleri erken piktografik yazılarda görüyoruz.

Piktogramların kökeni ilkel zamanlarda yitirilmiştir ama simgesel temsiller olarak en erken kullanımlarının ortaya çıktığı aşamada yine belirmişlerdir. (Bunlar, "Piktogramların Grafiksel Zenginliği" başlığı altında incelenmişti.)

Bir Afrika ahşap kutusu üzerinde

Simgelere dönüştürülen günlük nesneler:

1, 2, 3: Silah işaretleri, saldırganlığı, yaralanmayı, ölümü fakat aynı zamanda gücü ve hâkimiyeti simgeleyen sivri uçlar ile dikenleri gösterir. 1: Mızrak (Ihlamur ağacı yaprağı). 2: Kılıç (Kılıç haçı). 3: Üç çatallı mızrak. Deniz silahı; Hint tanrıçası Şiva, deniz tanrısı Neptün ve Meksika tanrıçası Chalchiutlicue'nin ssimgesi. İlahî üstünlüğün dünya çapında bir simgesi.

4, 5, 6: Kesici aletler. 4: Balta, sıkça kullanılan bir yıkım simgesi, aynı zamanda gök gürültüsü ve şimşekleri de simgeler. 5: Çift ağızlı balta. Neredeyse tüm kültürlerde görülen bir simge olup, sadece yıkımı değil, aynı zamanda düalist bir anlamda hem yaşamı hem ölümü simgeler. Labirent tapınağının adının kaynağı olan çift başlı balta "Labrys", Knossos sarayında kutsal bir simge olarak bulunmuştur.

6: Tırpan, ölüm âleti. 7: Thor'un çekici; yargının işareti. Roma T haçı, idamlarda kullanılan haçtır. Armalarda bu işaret, hükümdar olarak adlandırılır. 8: Kalkan veya mızrak, korumanın, ayrıca onurun ve görevin işareti. Armaların ana imgesi haline gelmiştir. "Kalkan üzerinde bir leke" terimi hâlâ kullanılmaktadır. 9: Tanrı'nın mühürlü kitabı. 10: Adalet terazisi.

11: Cadı süpürgesi. Runik kökenlidir. "Yeryüzünde sabit kalmak" anlamında da kullanılır. Ölüm ağacıyla benzerliğine dikkat etmeli. Yemin etme işareti olarak da kullanılır. 12: Çubuk. Erkek üreme gücünün simgesi. Aslen gerçek bir fallusu temsil eder. Armalarda genellikle şövalyelerin ceza verme gücünün işareti olarak bulunur. 13: Püskküllü yüzük, eski bir kırsal simge olarak cinsel birleşmeyi temsil eder; yüzük vulvayı, püskül ise geleneksel olarak erkek organını simgeler. 14: Fıçı. Bolluk, zenginlik ve neşe simgesi. 15: Dambıl. Zıtlıkların simgesi; yaşam-ölüm, neşe-keder, yaz-kış gibi… Simya ve astrolojide sıklıkla kullanılır.

16: Ateş. 17: Bulut, su, rüzgâr. 18: Yıldırım. 19: Dağların ilkel temsili. 20: Bahar, İspanyol kırsal resmi.

21: Anahtar. Görünmez ve gizemi açığa çıkaran köklü bir simge. Sahibinin gücünün işareti. İspanyol el yazması resimleri. 22: Zincir. Yapı, bağlama, ayrıca gizemli zincir etkileri ve yayılma için genel bir simge. Yarım daire şeklinde kapatıldığında, sonsuz tekrarın simgesi haline gelir ve tespihle bağlantılıdır. 23: Kupa. Son konut, inziva, gizlilik. Bir Etrüsk örneği. 24: Beşik işareti, doğumun (sol spiral) ve yaşamın (sağ spiral) ikiliğini yansıtır. Aralarında yaşam eğrisi bulunur. Koç burcunun astrolojik simgesine benzer. 25: Saat camının stilize edilmiş simgesi. Zamanın geçişini simgeler; daha sonra simyacılar tarafından saat simgesi olarak kullanılmıştır. 26: Viking döneminde cenaze teknesi. Ancak neredeyse tüm mitolojilerde yaşamdan ölüme geçişin simgesi olarak kullanılır. 27: Yedi kollu şamdan. Yahudi inancının çeşitli anlamlara sahip simgesi. Örneğin ışık, hayat ağacı, altı gezegen ve güneş.

6. Merkezin Simgesi

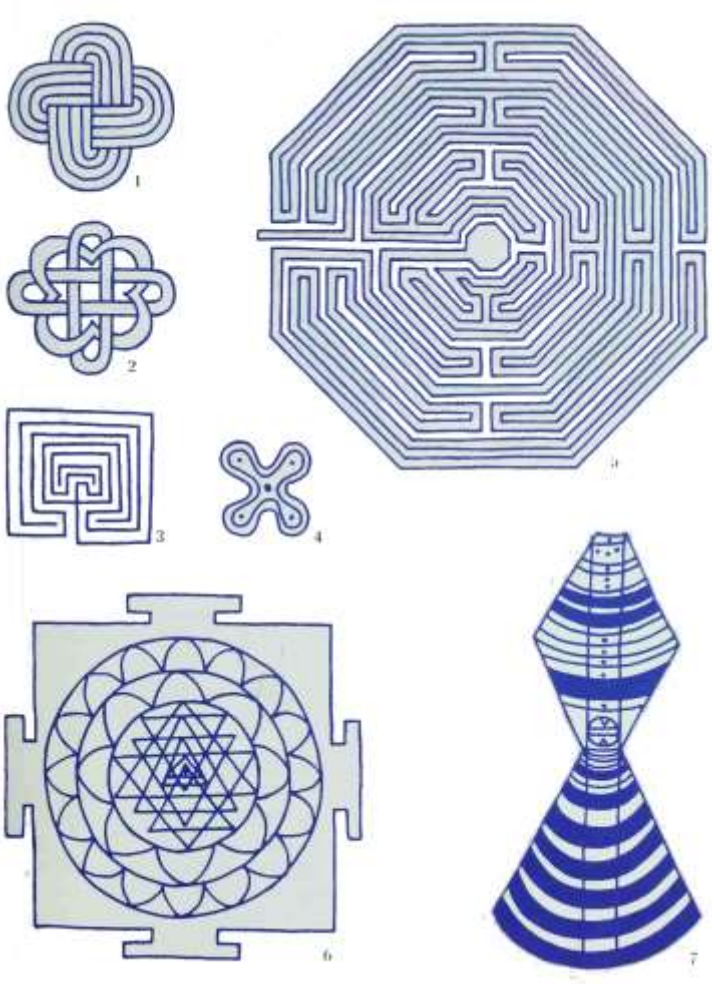

Çiftleme ile simetri
(Asur mühür silindiri)

Soyut simgesel işaretler arasında, simetrik olarak yapılandırılmamış olanlar sadece birkaçıdır. Somut görüntü simgeleri bile simetrik olma eğilimindedir; ister kalbin merkezi noktası çizilmiş bir kuşun önden gösterimi olsun, ister bitki ya da hayvanların uyumlu bir simetrik resim oluşturmak için çoğaltıldığı çift süsleme tekniği olsun…

Merkezin az çok gizli olan ilkesi, her türlü simgede istenilen yetkinliğin anlatımı gibidir. Bu eğilim, haç ve gamalı haç gibi önemli simgelerde sıkça görülür.

İki tür simge oluşumu, düğüm ve labirent, meditasyona teşvik için temel oluşturur ve yetkinliğe giden yolun zorluğuna işaret ederek Ortaçağ Hıristiyanlarının dayattığı kefaretleri simgeler. Düğüm çizimleri genellikle birkaç işaretin iç içe geçmesinden oluşur; bunların çözümlenmesi için belirli bir zihinsel aktivite gerekir.

1: Gordion düğümü, taşa oyulmuş veya boyanmış Romanesk süsleme. 2: Barut kornasına oyulmuş düğüm simgesi. Norveç. 3: Girit'te eski bir sikke üzerinde labirent deseni. 4: Beyaz kumla yere çizilmiş merkez işareti. Hindistan. 5: Bir katedralin zemininde beyaz ve siyah taşlardan yapılmış labirent, hacılar tarafından diz çökerek izleniyor. 6: Nirvana'nın (cennet) tantra diyagramı. Dünyevî dikdörtgenden cennetsel daireye giden yolu gösteriyor; cinsellik (üçgenler) evrensel yaratılış eylemi olarak gösteriliyor. Meditasyon için bir görüntü. 'Mandala' olarak bilinir. Ana noktası merkezindedir. Hint resmi. 7: Evrenin çeşitli yasaları ile bunlardan geçme doktrinini temsil eden "Jaina" diyagramı. Hint resmi.

Önemli bir örnek, "Doğu'nun Anahtarı"nı temsil ettiğine inanılan Gordion düğümü imgesidir. Geleneğe göre, Büyük İskender, Doğu seferine çıkmadan önce, zorlu bir yolun kısalmasını simgeleyen bu düğümü kılıcıyla kesmiştir.

Düğümler, bazı yönlerden Hindu ve Budist dinlerinin Mandala çizimleriyle karşılaştırılabilir. Bu işaretler, bilgelik üzerine meditasyonlar için tasarlanmış olup, insanların merkeze veya Nirvana'ya ulaşmak için deneyimlemesi ve geçmesi gereken çeşitli dünyevî ve kozmik alanlar ya da yaşam döngülerine ilişkin derin bir anlam taşır.

Bu tinsel hareket, Batı'daki labirent temsilinin anlamına çok yakındır. Gizemli gelenekleriyle bilinen Girit adasında, tipik bir labirent işareti Hıristiyanlık öncesi bir sikkeye basılmıştı ve kutsal yaratık Minotor'un saklandığı yeri temsil ettiği düşünülüyordu. Çok daha sonraki bir dönemde, Hıristiyan Ortaçağ'da, katedrallerin zeminlerine siyah ve beyaz taştan labirentler inşa edildi. Hacılar, yolculuklarının sonunda, hacın doruk noktası ve son pişmanlık eylemi olarak, genellikle saatler süren, dizlerinin üzerinde labirenti geçerek merkezde affedilme dileklerinin yerine getirilmesi noktasına ulaşırlardı.

Omfalos ya da Buda'nın göbeği.
Tüm yaşamın merkezi.
Bir Japon manastırının
ön çatı kiremitlerindeki işaret